

◆ USTALITEV KRIZE?

Velimir Bole, Jože Mencinger, Franjo Štiblar, Robert Volčjak

◆ CENOVNA KONKURENČNOST PRIDOBIVANJA PREMOGA IZ JAME OJSTRO

Robert Volčjak, Mejra Festić in Evgen Dervarič

◆ TRG IN DRŽAVA

Od Johna Locka do Ericha Fromma

Vlado Klemenčič

◆ STATISTIČNA PRILOGA

GOSPODARSKA GIBANJA

415

Ljubljana, junij 2009

UREDNIŠKI ODBOR:

Wilfried Altzinger, Wirtschaftsuniversität, Wien, Avstrija;

Jani Bekő, Univerza v Mariboru, Maribor;

Velimir Bole, EIPF, Ljubljana;

Enrico Colombatto, Università di Torino, Italija;

France Križanič, EIPF, Ljubljana;

Jože Mencinger, EIPF, Ljubljana – urednik;

Steve Pejovich, University of Texas, ZDA;

Franjo Štiblar, EIPF, Ljubljana;

GOSPODARSKA GIBANJA objavljajo rezultate raziskovanj EIPF o tekočih gospodarskih dogajanjih. Prva številka je izšla junija 1971, od novembra istega leta pa izhajajo redno vsak mesec (z eno dvojno številko v letu). Do novembra 1974 so objavljala rezultate raziskovanj EIPF za Jugoslavijo in so bila pisana v srbohrvaščini. Od novembra 1974 do oktobra 1991, ko so prenehala izhajati, so rezultate raziskovanj za Jugoslavijo objavljala PRIVREDNA KRETANJA JUGOSLAVIJE, GOSPODARSKA GIBANJA pa so se omejevala na Slovenijo. Publikacijo od 2009 sofinancira Javna agencija za knjigo RS.

Pogoji naročila: Naročilo začenja z dogovorno določenim mesecem, naslednja leta se samodejno podaljšuje, konča pa z decembrom tistega leta, v katerem je bilo pisno odpovedano.

© 2009 EIPF, Ekonomski institut d.o.o., Ljubljana, p.p.1722, Prešernova 21,

Tel: (01) 2521688, 2518776, 2518704; Fax: (01) 4256870;

Elektronska pošta: INFO@EIPF.SI,

Domača stran: WWW.EIPF.SI

ISSN številka: 0351-0360

Zaščita vključuje vsako reproduciranje, kopiranje, mikrofilmanje, ne glede na tehniko, celote in posameznih delov.

Tiskala tiskarna CICERO v 600 izvodih.

Oblikovanje in priprava za tisk, Rogač RMV, d.o.o.

KAZALO

USTALITEV KRIZE?	6
1. Zaustavljanje izboljševanja pričakovanega povpraševanja?	9
2. Manjši zaostanki blagovne menjave za lansko	10
3. Gospodarska klima ohranja nizke vrednosti	11
4. Industrijska produkcija malenkost višja	12
5. Močno zmanjšanje v neindustrijskih gospodarskih dejavnostih	13
6. Na trgu dela nič novega	13
7. Še dodatno umirjanje cen	15
8. Navkljub umirjanju še naprej (pre)hitra rast plač	16
9. Dinamika posrednih davkov se opazno popravlja	18
10. »Životarjenje« denarnih agregatov se nadaljuje	19
11. V aprilu po dolgem času presežek na tekočem računu	21

5

CENOVNA KONKURENČNOST PRIDOBIVANJA PREMOMA IZ JAME OJSTRO	23
--	----

Robert Volčjak, Mejra Festic in Evgen Dervarič

1. Uvod	25
2. Ekonomičnost kopanja premoga v jamah Ojstro, Plesko polje in Polje III.	28
3. Ocena ekonomičnosti električne energije, pridobljene iz premoga iz jame Ojstro.	31
4. Sklep	36
Viri in literatura	37

TRG IN DRŽAVA OD JOHNA LOCKA DO ERICHA FROMMA	38
--	----

Vlado Klemenčič

1. Izhodišča – pragmatični vidiki	40
2. Neoklasiki – neoliberalizem	41
3. Novo keynesjanstvo	46
4. Psihologija	51
Novejša literatura:	52

STATISTIČNA PRILOGA	53
----------------------------	----

USTALITEV KRIZE?

6

Izboljševanje pričakovanj se je junija upočasnilo ali pa zaustavilo na ravni precej pod dolgoletnim povprečjem. Krčenje blagovne menjave se umirja, trgovinski primanjkljaj se zmanjšuje. Trgovina z nečlanicami EU za lansko zaostaja manj kot trgovina s članicami. Gospodarska klima ohranja nizke vrednosti, pojavljajo se šibki znaki povečanja zaupanja v predelovalni dejavnosti, ki pa jih spremlja krčenje zaupanja v storitvenih dejavnostih, trgovini in gradbeništvu. Tudi gospodarska klima v celotni EU27 se je ustalila na nizki ravni.

Majsko povečanje industrijske produkcije je bilo predvsem sezonsko; za lansko je zaostala za petino, trendno pa se je krčila po 2.9 odstotkov mesečno. Kriza se je v maju preselila v neindustrijske dejavnosti z upadom vrednosti gradbenih del in turističnih prenočitev; krčenju števila tujih gostov se je pridružil še padec prenočitev domačih. Na trgu dela nič novega – stanje se še naprej hitro slabša. Število iskalcev zaposlitve je junija preseglo 86 tisoč in je že za 42 odstotkov večje kot lani. Stopnja brezposelnosti v EU se bliža 10 odstotkom, brezposelnih je že 21.5 milijona.

Umirjanje cen se nadaljuje; mesečne oscilacije so odvisne od učinkov sprememb cen naftnih derivatov, sezonskih faktorjev in popustov. Dinamika harmoniziranega indeksa cen v Sloveniji ostaja pozitivna in višja kot v evro območju, kjer so cene padle pod lanskoletno raven. Maja so se znižale cene proizvajalcev, tudi trendno so se hitro zmanjševale. Surovine na svetovnih trgih se dražijo, a ostajajo mnogo cenejše kot pred letom. Povprečne plače so se maja znižale, njihovo rast ustvarjajo visoke plače; daleč najhitrejša je bila rast plač v zdravstvu in socialnem varstvu. Pritisk na konkurenčnost gospodarstva zaradi stroškov dela ne pojenja; zaostajanje je posebno nevarno na tržnih področjih, na katerih Slovenija konkurira novim članicam EU, ki niso v evro območju.

Javnofinančni prihodki so junija porasli predvsem zaradi posrednih davkov; levji delež so prinesle trošarine, ki so državno blagajno polnile celo bolje kot pred letom. Glavnino padca na drugi stran so prinesli povsem oslabei davki na dobiček. »Životarjenje« denarnih agregatov se nadaljuje. Krediti stagnirajo že malone leto dni, depoziti predvsem prebivalstva so maja narasli, neto finančna pozicija podjetij in prebivalstva se zelo počasi popravlja. »Životarjenje« kreditov ni le naša značilnost; podobne težave imajo tudi drugod. Zmanjšanju medbančnih obresti se z zamikom prilagajajo tudi depozitne in posojilne obrestne mere za nebančne sektorje. Saldo tekočega računa je bil aprilu 2009 prvič po januarju 2007 pozitiven, kar je rezultat manjšega blagovnega primanjkljaja in manjšega primanjkljaja

na računu dohodkov ter velikega storitvenega presežka in presežka transferov. Nadaljujejo se spremembe v finančnih tokovih; odliv prek neposrednih naložb, ki je večji od priliva in priliv od naložb v vrednostne papirje, ki je večji od odliva, spremljajo odplačila obveznosti. Neto zunanji dolg se le počasi krči, saj večje javno zadolževanje zamenjuje zmanjšanje zasebnega dolga.

7

STABILIZATION OF THE CRISIS ?

The improvement of expectations slowed down or ceased in June on the levels considerably below long run averages. The reduction of foreign trade calms, trade deficit decreases. The trade with the rest of the world lags less than the trade with EU member countries. Economic climate retains low levels; modest signs of improvements in manufacturing are accompanied by deepening in services, retail trade and construction. Economic climate in EU27 stabilized at a low level, as well.

The increase of industrial production in May was predominantly seasonal; indeed, it was twenty percent lower than a year ago and it was shrinking at the speed of 2.9 percent monthly. In May, the crisis shifted to non-industrial sectors with the drop in construction and tourism in the latter domestic tourists joined foreign. There are no basic changes on the labor market; the situation is worsening rapidly. The number of job seekers exceeded 86 thousands; it is 42 percent higher than a year ago. The unemployment rate in EU27 is approaching 10 percent with more than 21.5 million people being unemployed.

The slowing down of prices continues; monthly oscillations of inflation depend on gasoline prices, seasonal factors, and discounts. The dynamics of harmonized price index in Slovenia is positive and stronger than in the euro zone where prices dropped below the level in the same month a year ago. In May, producers prices decreased and their trend dynamics decreased, as well. The prices of the raw materials on the world market are growing but they remain much lower than they were a year ago. Average wages decreased in May, their growth is pushed by high rather than low wages; growth of salaries in medical and social services is far the fastest. The pressure of labor costs on the competitiveness does not decrease; this might be dangerous particularly in the sectors in which Slovenia competes with other new member states which are not in the euro zone.

8

Public revenues in June enhanced due to indirect taxes; the lion's share was brought by excise taxes; the excise taxes revenues even exceeded the revenues a year ago. The major drop on the other side was generated by meager profit taxes. The "stalemate" of monetary aggregates continues. Credits stagnate while deposits, particularly of the population, increased slightly in May leading to a very slow improvement of the net financial position of non-financial sectors. The «stalemate» has not been only ours, very similarly weak are the effects of increased liquidity elsewhere. Interest rates for deposits and credits on the retail sale market adapt to the reduction of the interest rates on the wholesale market. Current account balance in April was positive, the first surplus since January 2007. The surplus was a result of smaller trade deficit and deficit on the income account and larger surpluses on the service account and current transfers. The changes in the structure of financial account continue; net outflow of FDI has been compensated with large net inflow through portfolio investment and reduction of debts. Negative foreign financial position is decreasing very slowly; reduced private indebtedness is being replaced by increased public indebtedness..

AGREGATNO POVPRASEVANJE IN PRIČAKOVANJA

1. Zaustavljanje izboljševanja pričakovanega povpraševanja?

Podatki omogočajo oceno mesečne dinamike celotnega povpraševanja za april. Pri domačem povpraševanju so dostopni podatki za oceno trošenja prebivalstva, investicije in trošenje širše države. Trošenje prebivalstva se je aprila zmanjšalo za 6.4%; ponovno je postal negativen tudi bolj dolgoročen trend. Tekoči izdatki za blago in storitve države so se sicer povečali tudi aprila, tako da se je v medletnih primerjavah trošenje države opazno povečalo (za 15.3%). Vendar je bila trendna rast kljub temu tudi v aprilu (kot v vseh letošnjih mesecih) negativna (trendno se je torej tudi trošenje države za blago in storitve zmanjševalo). Opazna medletna povečanja so torej posledica le enkratnih vplivov. Investicijsko trošenje se je aprila zmanjšalo za 10.5%, navkljub temu pa se je bolj dolgoročna dinamika (merjena z impulznim trendom) izboljšala. Raven investicij je bila aprila približno tolikšna kot pred tremi leti (v drugem četrtletju 2006, ko so bile povprečne mesečne investicije enake 630 milijonov).

Izvozno povpraševanje (podatki omogočajo oceno do maja) se je po velikem zmanjšanju v aprilu maja izboljšalo za 0.7%, realno pa je ostalo nespremenjeno. Bolj dolgoročna dinamika se je precej izboljšala, vendar je ostala blizu dinamike (-23%), ki je bila dosežena v prvem četrtletju letos. Po obsegu tako izvozno povpraševanje ostaja še naprej na ravni, doseženi konec 2006.

Pričakovana dinamika povpraševanja je junija ostala praktično nespremenjena in na precej nizki ravni, če jo primerjamo z dolgoletnimi povprečnimi vrednostmi. Izjema je le investicijsko trošenje, kjer se pričakovanja še naprej poslabšujejo, vsaj če sodimo o pričakovanem povpraševanju po gradbenih delih.

Če sodimo po pričakovanem povpraševanju v storitvenih dejavnostih in v trgovini na drobno se je izboljševanje pričakovanega domačega končnega (ne-investicijskega) povpraševanja junija zelo upočasnilo. V storitvenih dejavnostih se je pričakovano povpraševanje sicer rahlo izboljšalo, vendar je še okoli 45% anketiranih proizvajalcev pričakovalo poslabšanje povpraševanja v naslednjih treh mesecih. V trgovini na drobno se je povečevanje-izboljševanje pričakovanega povpraševanja junija povsem zaustavilo na podobni ravni kot v storitvenem segmentu, torej opazno pod dolgoletnim povprečjem pričakovanega povpraševanja; še naprej okoli 45% trgovin pričakuje zmanjšanje prodaj v naslednjih treh mesecih.

Izboljševanje pričakovanega izvoznega povpraševanja se je po opaznem povečanju po začetku 2009 junija upočasnilo, tako da je tudi raven izvoznih pričakovanj še opazno pod dolgoletnim povprečjem; kar 42% anketiranih v naslednjih treh mesecih še pričakuje zmanjševanje izvoznih naročil..

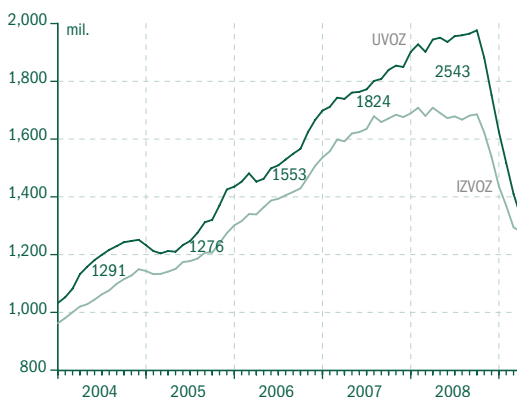
2. Manjši zaostanki blagovne menjave za lansko

Podatki vsaj v medletni primerjavi kažejo znake upočasnitve padanja blagovne menjave. Primanjkljaj je nekaj večji, vendar je kumulativni primanjkljaj do maja bistveno manjši od primerljivega lani. Trgovina z nečlanicami EU za lanskimi rezultati zaostaja manj kot trgovina s članicami EU.

Skupni slovenski izvoz je bil maja 1301 milijonov €, kar je 23.2% manj kot maja 2008. Uvoz je bil 1346 milijonov € (33.8% manj kot maja lani), kar da primanjkljaj 45 milijonov € oziroma 96.7% pokritje uvoza z izvozom. V menjavi z EU je bil izvoz 909 milijonov € (padec za 23.8% glede na maj 2008), uvoz 1041 milijonov € (35.3% manj), kar pomeni primanjkljaj 132 milijonov €. V menjavi z nečlanicami EU je bil maja izvoz 392 milijonov € (22.1% manj kot enak mesec lani), uvoz 305 milijonov € (27.9% manj), kar da presežek 87 milijonov €.

10

Trgovinska menjava
(desezonirano)

V prvih petih mesecih 2009 skupaj je bil izvoz 6503 milijonov € (24.1% manj kot v enakem obdobju lani), uvoz 6835 milijonov € (29.7% manj), kar pomeni primanjkljaj 332 milijonov € oziroma 95.1% pokritje izvoza z uvozom. V menjavi z EU je bil izvoz v petih mesecih 4578 milijonov € (24.5% manj kot v enakem obdobju lani), uvoz 5236 milijonov € (31.9% manj), kar pomeni primanjkljaj 658 milijonov €. V menjavi z nečlanicami je bil izvoz v tem obdobju 1925 milijonov € (23.1% manj kot v petih mesecih 2008), uvoz 1599 milijonov € (21.8% manj), kar da presežek 326 milijonov €.

3. Gospodarska klima ohranja nizke vrednosti

Kriza se nadaljuje, pojavljajo pa se znaki izboljševanja razmer. Po rezultatih ankete Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) o gospodarski klimi je kazalnik klime po majskem malenkostnem povišanju v juniju 2009 ostal na enaki ravni, od junija lani in dolgoletnega povprečja pa je njegova vrednost nižja za 27 odstotnih točk.

Kazalnik zaupanja v predelovalnih dejavnostih je bil v juniju za odstotno točko višji kot mesec prej, njegova vrednost v primerjavi z junijem lani je bila za 23 odstotnih točk nižja. Za dolgoletnim povprečjem je zaostajala za 28 odstotnih točk. Pričakovanja za naslednje tri mesece so se izboljšala. V juniju 2009 je bil kazalnik skupna naročila nižji kot mesec prej, s tem pa je ponovno dosegel rekordno nizko raven. Kazalnik zaloge se je glede na mesec prej izboljšal in dosegel najnižjo vrednost po juliju 2007. Kazalnik proizvodnja je bil za 6 odstotnih točk višji, kazalnik izvozna naročila pa je bil višji za 4 odstotne točke. Kazalniki pričakovanj v mesecu juniju kažejo optimizem, saj so se vsi, razen kazalnika pričakovane cene, glede na mesec prej izboljšali.

Po majskem vračanju optimizma se zaupanje v nekoliko krha v storitvenih dejavnostih, saj je bila vrednost kazalnika zaupanja v teh sektorjih v juniju za 1 odstotno točko nižja kot v maju, hkrati pa za 47 odstotnih točk nižja od dolgoletnega povprečja, v primerjavi z junijem lani pa je bila njegova vrednost nižja za 33 odstotnih točk.

Zaupanje se ponovno krči v gradbeništvu, saj je vrednost kazalnika zaupanja v juniju v primerjavi z mesecem prej nižja za 5 odstotnih točk, v primerjavi z lanskim junijem pa za 60 odstotnih točk; hkrati pa je bila za 48 odstotnih točk nižja od dolgoletnega povprečja. Pričakovanja za naslednje tri mesece so neugodna. Glavna omejitvena dejavnika v gradbeništvu sta nezadostno povpraševanje, s čimer se je spopadalo 52% gradbenih podjetij in velika konkurenca v panogi, kar je kot omejitev navedlo prav tako 52% podjetij, 27% podjetij pa je imelo težave pri pridobivanju kreditov; med gradbenimi podjetji je bilo le 4% takih, ki niso navedla omejitev.

Zaupanje v trgovini na drobno se je v juniju glede na pretekli mesec znižalo za 1 odstotno točko, glede na junij lani pa je bil kazalnik nižji za 47 odstotnih točk. V juniju je bil delež trgovskih podjetij, ki pravijo, da je povpraševanje nizko, 40%; kar 44% podjetij je kot omejitveni dejavnik navedlo konkurenco v panogi, za 39% podjetij v trgovini na drobno pa so omejitve povzročali visoki stroški dela.

Gospodarska klima v celotni EU27 se je zanemarljivo popravila oziroma ustalila na nizki ravni. Po podatkih Eurostata so se v juniju naročila v predelovalni dejavnosti glede na mesec prej zvišala za 0,1 odstotno točko, glede na junij lani pa so nižja za dobrih 50 odstotnih točk. Glede na maj so se v juniju za dobre tri odstotne točke zvišala naročila v gradbeništvu, medtem ko so se pričakovanja v trgovini na drobno poslabšala za dobro odstotno točko in

ostajajo dobrih 15 točk nižja kot junija lani. Splošni poslovni optimizem se je v maju 2009 v celotni sedemindvajseterici nekoliko dvignil in sicer za slabo odstotno točko, v primerjavi z lanskim junijem je nižji za dobrih 23 odstotnih točk.

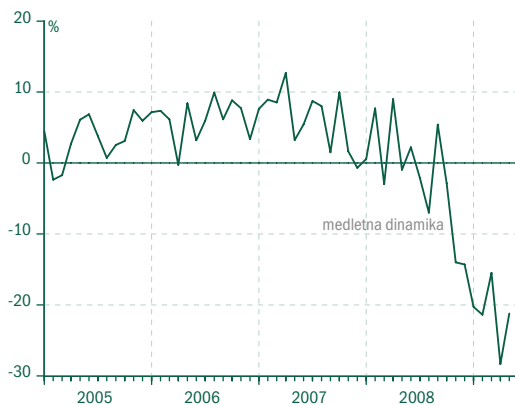
GOSPODARSKA AKTIVNOST IN ZAPOSLENOST

4. Industrijska produkcija malenkost višja

12

Industrijska produkcija se je nekoliko povečala. Po podatkih SURS-a je bila v maju za skoraj 3% višja kot mesec prej, hkrati pa za petino manjša kot v maju lani, produkcija v prvih petih mesecih letošnjega leta pa je bila skoraj za 21% nižja kot v enakem obdobju lani. Impulzni trend kaže, da se je v maju industrijska produkcija zmanjševala po stopnji 2,9%. Zaloge industrijskih produktov pri proizvajalcih so bile v maju za 4% manjše kot v mesecu prej, v primerjavi z lanskim majem pa za 2%.

Industrijska produkcija
(medletna dinamika)

Dejavnost rudarstva se je v maju povečala za 4%, v primerjavi z majem 2008 pa se je rudarstvo skrčilo za dobrih 6%. V prvih štirih mesecih letošnjega leta je bila dejavnost rudarstva za slabih 11% nižja kot v enakem obdobju lani..

Krizne razmere v predelovalnih dejavnostih so nekoliko popustile, saj se je njihova aktivnost glede na mesec prej v maju zvišala za 3,1%, glede na maj 2008 pa so se predelovalne dejavnosti skrčile za dobro petino. V prvih petih mesecih letošnjega leta se je dejavnost glede na enako obdobje lani zmanjšala za dobrih 22%.

Podroben pogled glede na mesec poprej pokaže v maju na porast v večini sektorjev predelovalne industrije; največji porast so imeli v proizvodnji izdelkov iz gume in plastičnih mas, motornih vozil, prikolic in polprikolic, tekstilij, kovinskih izdelkov, v obdelavi in predelavi lesa ter proizvodnji pijač, kjer se je proizvodnja povečala za več kot desetino. Produkcija pa je bila v maju nižja v sektorjih oblačila, tiskanje in razmnoževanje posnetih nosilcev zapisa, popravila in montaža strojev in naprav, proizvodnji pohištva, koksa in naftnih derivatov ter kovin.

V maju se je aktivnost sektorja oskrba z elektriko, plinom in vodo glede na predhodni mesec povečala za poltretji odstotek, glede na lanski maj pa je bila manjša za slabih 5%.

13

Produkcija v maju je bila v primerjavi s predhodnim mesecem za dobre 4% višja v proizvodnji proizvodov za vmesno porabo, za skoraj 1% v proizvodnji proizvodov za investicije in za skoraj 4% višja v proizvodnji proizvodov za široko porabo.

5. Močno zmanjšanje v neindustrijskih gospodarskih dejavnostih

Po podatkih SURS-a je bila vrednost gradbenih del, opravljenih aprila za kar za 12,2% nižja od vrednosti gradbenih del, opravljenih v marcu. V primerjavi z aprilom lani se je zmanjšala za več kot 22 %.

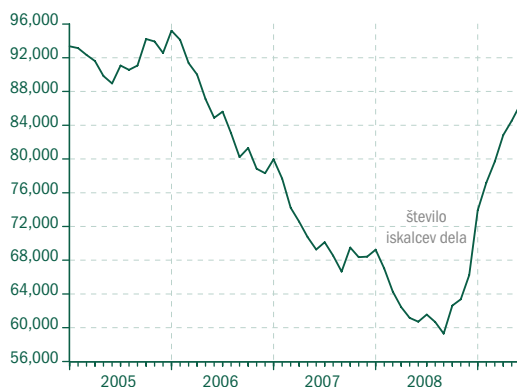
Število turističnih prenočitev se je ponovno zmanjšalo. Maja jih je bilo za 16% manj kot v enakem mesecu lani, skupno število prenočitev pa se krčilo po mesečni stopnji 1,42%. To je predvsem posledica upada tujega turističnega povpraševanja, saj je število turističnih prenočitev tujih gostov glede na maj 2008 upadlo za dobro petino. Impulzni trend prenočitev tujih gostov v aprilu kaže krčenje po stopnji 1,02% mesečno. Tudi število prenočitev domačih gostov se je v maju v primerjavi z majem 2008 zmanjšalo za desetino.

6. Na trgu dela nič novega

Na trgu dela se stanje še naprej slabša. Število aktivnih prebivalcev se je po podatkih SURS-a v aprilu povečalo na 946050 oziroma za 349 oseb, glede na lanski april pa za 0,7%. V aprilu je bilo 866019 delovno aktivnih prebivalcev; glede na marec se je njihovo število zmanjšalo za 2801 oseb ali 0,3%, glede na april lanskega leta pa za 1,5%. Med zaposlenimi jih je bilo dobrih 91% zaposlenih pri pravnih osebah, njihovo število pa se je od aprila lani zmanjšalo za 1,6%. Število zaposlenih pri fizičnih osebah se je glede na april 2008 zmanjšalo za 3,9%. Med samozaposlenimi pa je bilo 56% samostojnih podjetnikov posameznikov, njihovo število se je v aprilu povečalo za 457, od aprila lani pa se je to število povečalo že za 5,4%. Število kmetov se je v aprilu glede na marec povečalo za 0,2%, glede na april lanskega leta pa se je zmanjšalo za 5,2%.

Po podatkih ZRSZ je bilo v Sloveniji v juniju registriranih 86481 brezposelnih, kar je za 1962 oziroma 2,3% več kot v maju ter za 42,4% več kot junija lani. Glede na maj je bilo v juniju več prvih iskalcev zaposlitve, brezposelnih oseb zaradi izteka zaposlitve za določen čas ter stečaja podjetja pa je bilo manj. V juniju se je na Zavodu za zaposlovanje na novo prijavilo 8274 brezposelnih oseb.

Iskalci dela

14

V prvem polletju se je brezposelnost najbolj, za slabo polovico, povečala na območju Nove Gorice, najmanj, za osmino, pa je porasla na območju Murske Sobote.

Po podatkih Eurostata je bila maja 2009 stopnja brezposelnosti na območju evra (EA16) 9,5%, kar je za 0,2 odstotne točke več kot mesec prej ter za 2,1 odstotne točke več kot v maju 2008. V celotni evropski sedemindvajseterici (EU27) je bila stopnja brezposelnosti v maju letos 8,9% in se je glede na enak mesec lani povečala za 2,1 odstotne točke. Po Eurostatovih ocenah je bilo v maju 2009 v EU27 21,5 milijona brezposelnih, od tega 15 milijonov na območju evra. Med članicami EU so v maju 2009 najnižjo stopnjo brezposelnosti zabeležili na Nizozemskem (3,2%), najvišjo pa v Španiji (18,7%), v Latviji (16,3%) in v Estoniji (15,6%).

Stopnja brezposelnosti se še naprej povečuje tudi v ZDA, kjer je v maju 2009 znašala 9,4%, kar je za 0,5 odstotne točke več kot mesec prej.

CENE IN PLAČE

7. Še dodatno umirjanje cen

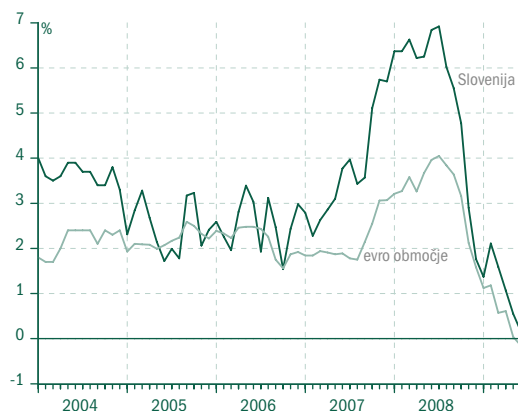
Junija so življenjski stroški porasli za 0.5%. Oba indikatorja bolj dolgoročne rasti cen sta se zmanjšala., trenda rast je padla pod 1% letno.

Glavnino so k junijskemu povečanju cen prispevali dražji naftni derivati in sezonsko dražje počitnice. Derivati so podražili prevoze in stanovanje (za 1.7% oziroma 0.5%), višje cene počitniških paketov pa rekreacijo in kulturo (za 3.4%). Nekaj več se je podražilo tudi vino in pivo, kar je povečalo cene alkoholnih pijač in tobaka (za 0.6%). Skupno so dražje počitnice povečale skupne življenjske stroške za 0.4 odstotne točke, derivati pa za 0.3 odstotne točke.

Sezonsko nižje cene zelene tržnice so znižale cene iz skupine hrane brez alkoholnih pijač (za 1.1%), posezonski popusti pa so navzdol potisnili tudi cene obleke in obutve (za 0.3%). Vsaka od omenjenih skupin produktov je znižala skupni indeks življenjskih stroškov za po 0.1 odstotne točke.

Storitve so se junija podražile precej bolj kot blago (cene storitev so se povečale za 1.5%, blaga pa za 0.1%). Primerjavo inflacije v evro območju in v Sloveniji je potrebno narediti na podatkih harmoniziranega indeksa cen; ta je v Sloveniji junija (tako kot indeks življenjskih stroškov) porasel za 0.5%, v evro območju pa za 0.2%. Bolj dolgoročna dinamika cen merjena z medletno rastjo harmoniziranega indeksa se je v Sloveniji junija sicer zmanjšala (z 0.5% maja na 0.2% junija), vendar je bila še višja kot v evro območju, kjer so bile junija cene (merjene z harmoniziranim indeksom) že nižje ko pred letom.

Medletna dinamika cen v Sloveniji in evro območju

Spremembe cenovnih pričakovanj so se junija umirile. V trgovini na drobno so cenovna pričakovanja podjetij že na dolgoročnem povprečju, medtem ko v storitvenih dejavnostih podjetja večinoma še pričakujejo pešanje cen (le 42.5 anketiranih pričakuje v naslednjih treh mesecih povečanje cen).

Proizvajalčeve cen so dostopne do maja, ko so se zmanjšale za 0.6%. Maja so se (v razliko s prejšnjimi meseci) opazno umirile tudi cene proizvajalcev produktov namenjenih za domači trg (padle so za 0.7%), tako da se je padanje bolj dolgoročne dinamike ustreznih proizvajalčevih cen še okrepilo (dinamika impulznega trenda je padla že na -5%)!

16

Medtem ko pri skupnih cenah proizvajalcev cene opreme še počasi naraščajo, pa pri proizvajalčevih cenah za produkte za domači trg bolj dolgoročno padajo cene v vseh treh segmentih (opreme, repromaterialov in življenjskih potrebščin). Najizraziteje padajo cene repromaterialov, kjer je trenda dinamika maja že padla na -6%!

Tudi pričakovana dinamika proizvajalčevih cen se le počasi povečuje z zelo nizkih vrednosti, saj je junija kar 70% anketiranih proizvajalcev v predelovalnih dejavnostih v naslednjih treh mesecih pričakovalo še nadaljnje zniževanje cen.

Dostopni so tudi prvi podatki o cenah novih stanovanj v 2009. Medtem ko so se v prvem polletju 2008 cene novih stanovanj še povečevale in so se v drugem polletju lani zaustavile, pa se v prvem četrtletju letos že zmanjšujejo (padle so za 10%). Povprečne cene novih stanovanj so tako bile konec prvega četrtletja letos enake kot v sredini drugega polletja 2007.

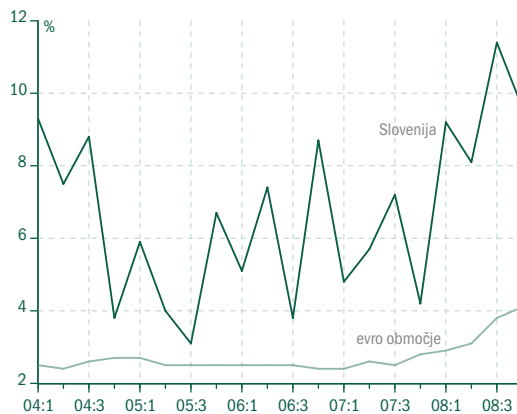
V zadnjem mesecu (od sredine maja do sredine junija) so cene surovin na svetovnih trgih porasle v dolarjih za 2.4% , v evrih pa za 0.3%. Izrazito so porasle predvsem cene nafte in kovin (v evrih za 16% oziroma 7.7%). V zadnjem mesecu so praktično stagnirale le cene neprehrambenih kmetijskih surovin. Kljub junijskemu naraščanju so junija cene vseh surovin, razen zlata, ostale bistveno nižje kot pred letom (v dolarjih za 30.5%, v evrih pa za 22.4%). Še vedno so najnižje cene nafte, ki so v evrih kar za 39% nižje kot pred letom. Najmanj so padle cene prehrambenih surovin, saj so bile junija v evrih za približno 17% nižje kot pred letom.

8. Navkljub umirjanju še naprej (pre)hitra rast plač

Podatki o plačah so dostopni do aprila, ko so se povprečne bruto plače zmanjšale za 0.1%, na 1420 evrov.. Bolj dolgoročna dinamika se ni spremenila, tako da povprečne bruto plače še vedno trendno naraščajo po letni stopnji rasti 5.2%.

Dolgoročnejša rast povprečnih neto plač je približno za 5% nižja od ustrezne rasti bruto plač. To pomeni, da rast povprečnih plač generirajo predvsem visoke plače.

Stroški dela (vsi sektorji brez države)

Vir: Eurostat

17

Dolgoročnejša rast bruto urne plače je tudi aprila prehitela rast povprečnih bruto plač; takšna relativna dinamika kaže, da se verjetno zmanjševanje sklada ur dela še naprej izkorišča tudi za ščitenje delovnih mest.

Med dejavnostmi so bolj od povprečja povečala povprečne plače podjetja iz sektorja oskrbe z električno energijo, prometa in skladiščenja ter zdravstva. Ne glede na takšno strukturo mesečnega povečanja plač se bolj dolgoročna dinamika povprečnih plač aprila ni spremenila. Še vedno je po rasti plač daleč v vodstvu zdravstvo in socialno varstvo z letno rastjo skoraj 27%, sledi ožja država (z letno rastjo plač 11%), ter oskrba z električno energijo, izobraževanje in kulturne dejavnosti (letna rast plač okoli 7%)!

Čeprav je bolj dolgoročna rast plač opazno nižja kot lani, pritisk na konkurenčnost gospodarstva zaradi stroškov dela ne pojenja. Večje zmanjšanje gospodarske aktivnosti (medletna stopnja je v prvem četrtletju padla pod -8%) kot v povprečju evro območja in hitrejše povečevanje stroškov dela bi lahko že v kratkem razdobju opazno dodatno zmanjšalo cenovno konkurenčnost podjetij v Sloveniji. Še zlasti nevarna je konkurenčnost na tržnih segmentih, kjer Slovenija konkurira ostalim novim članicam EU, ki še niso v evro območju. Te bodo zaradi opaznih kriznih devalvacij svojih valut radikalno zmanjšale enotne stroške proizvodnje.

Slika nazorno kaže razsežnost omenjenih težav, v katere se spušča gospodarstvo v Sloveniji zaradi še vedno prehitre rasti stroškov dela. Pri tem stroške dela v zadnjem letu še dodatno poganja demonstracijski učinek hitre rasti plač države zaradi novega plačnega zakona. Še konec 2007 je dinamika stroškov dela v Sloveniji zaostajala za dinamiko stroškov dela v EU za približno 4.5 odstotnih točk (le malo več kot je bila razlika v produktivnosti). Zmanjševanje davkov (davka na plačilno listo in dohodnine) in spremenjena ureditev plač v segmentu države pa so omogočili opazno pospešitev rasti plač (glede na evro območje) po četrtem kvartalu 2007. Tako so konec 2008 stroški dela v Sloveniji že prehitevali stroške dela v EU za skoraj 10 odstotnih točk letne rasti.

FINANČNA GIBANJA

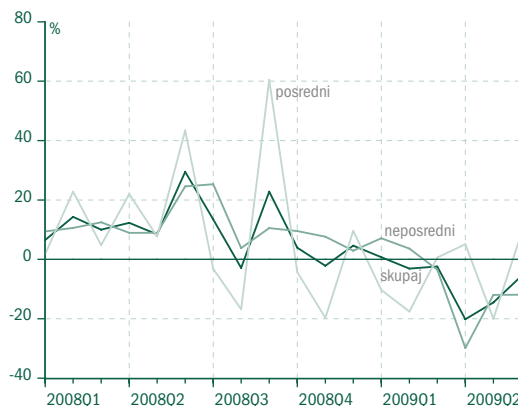
9. Dinamika posrednih davkov se opazno popravlja

Junija so javnofinančni prihodki porasli za 7.6%. Porasla je tudi bolj dolgoročna dinamika, trendna rast je postala celo močno pozitivna. Zaradi potencialno velikih premikov timinga vplačil pa je tako veliko izboljšanje lahko posledica – nadomeščanje prenizkih vrednosti v maju (na kar smo opozorili že v prejšnji številki GG). Zato je za sklepanje o trajnem izboljšanju dinamike javnofinančnih prihodkov še prezgodaj.

Javnofinančni prihodki od neposrednih davkov in ostalih nedavčnih prihodkov so junija padli, vendar manj od sezonskega padca, zato se je bolj dolgoročna dinamika izboljšala. Vendar so navkljub temu ustrezni javnofinančni prihodki (od neposrednih davkov in ostalih prihodkov) trendno še naprej opazno padali (po stopnjah nižjih od -8%).

Glavnino padca javnofinančnih prihodkov od neposrednih davkov in ostalih nedavčnih prihodkov še naprej generira letos zelo oslabei davek na dobiček podjetij. Junija je bil donos davka na dobiček za preko 30% nižji kot v istem mesecu lani, v celotnem drugem četrtletju (ki obsega tudi oba meseca z največjimi poračuni te davčne oblike) pa je bil donos davka od dobička celo štirikrat manjši kot pred letom..

Medletna dinamika javnofinančnih prihodkov

19

Donos od dohodnine se je prav tako radikalno poslabšal šele v drugem četrtnetu letos. Medtem ko je bil donos od dohodnine v prvem četrtnetu 2009 večji kot v prvem četrtnetu 2008, je v drugem četrtnetu zaostal za ustrezno vrednostjo v 2008 kar za 18% (zaradi premikov v timingu vplačil pa je bil v juniju zaostanek celo še enkrat večji).

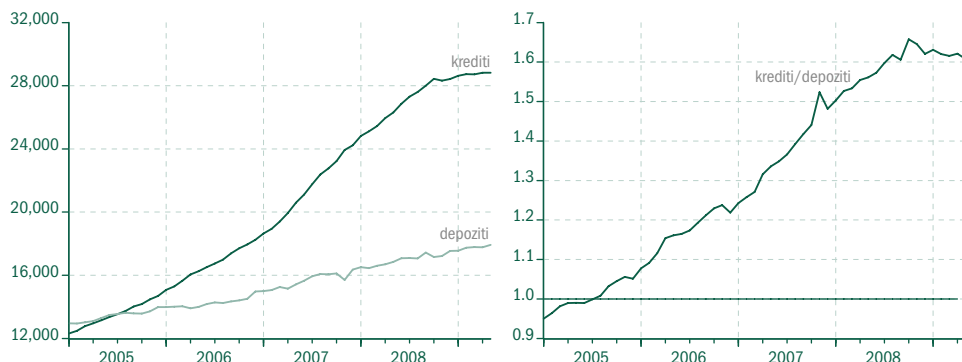
Za oceno dinamike gospodarske aktivnosti je zelo pomembna dinamika posrednih davkov. Hitro padanje javnofinančnih prihodkov od posrednih davkov se namreč opazno zaustavlja. V drugem četrtnetu je tako bil donos od posrednih davkov 1.1 milijarde evrov, kar je za približno 2% manj kot v drugem četrtnetu 2008 in za 13% več kot v prvem četrtnetu letos.

Obračanje v dinamiki davčnega donosa je vidno pri obeh glavnih davčnih oblikah domačih davkov na blago in storitve, pri davku na dodano vrednost in pri trošarinah. Čeprav se padanje donosa od davka na dodano vrednost opazno zaustavlja (v prvem četrtnetu letos je bil medletni padec -18%, v drugem pa -10%), so levji delež k izboljšanju dinamike donosa od posrednih davkov prinesle trošarine. Trošarine so tudi edina davčna oblika, ki v zaključku prvega polletja letos polni javno blagajno izrazito bolje kot pred letom dni; v drugem četrtnetu je bil donos od trošarin za 64 milijonov (20%) večji kot v istem obdobju lani (samo v juniju celo za 70 milijonov oziroma 70% večji kot v juniju 2008).

10. »Životarjenje« denarnih agregatov se nadaljuje

Počasna dinamika denarnih agregatov se je nadaljevala tudi maja. Krediti so ostali praktično nespremenjeni, le njihova struktura se je malo spremenila. Krediti podjetjem so padli za 33 milijonov (0.2%), medtem ko so krediti prebivalstvu porasli za približno enako (za 36 milijonov). Bolj dolgoročna rast kreditov je ostala nespremenjena (na okoli 10% letni rasti).

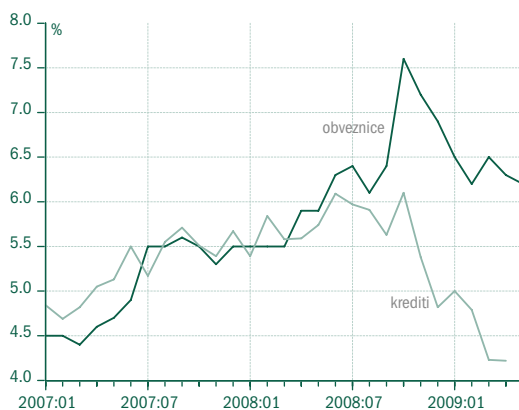
Krediti in depoziti

Depoziti so se maja najbolj povečali po decembru. Porasli so sicer samo depoziti prebivalstva (za 160 milijonov, torej 1.1%), vendar so več kot nadomestili majhen padec depozitov podjetij. Tudi neto finančna pozicija podjetij (nefinančnih korporacij) in prebivalstva se je ob stagniranju kreditov in rasti depozitov izboljšala.

Nadaljevanje »životarjenja« bančnega posredovanja ni le slovenska posebnost. Navkljub ogromnemu povečanju likvidnosti bančnega sistema namreč kreditni zastoj in velika negotovost na detajlističnih trgih finančnega posredovanja tudi v tujini ne popušča. Tako so razlike med bančnimi posojilnimi obrestnimi merami in donosi na komercialne papirje podjetij z enako boniteto (ratingom) še naprej nespremenjene in zelo visoke! Na sliki so ilustrirane posojilne obrestne mere in donosi za Nemčijo. Veliko kreditno racioniranje se torej očitno nadaljuje tudi drugod v evro območju.

Donosi obveznic in posojilne obrestne mere

Opomba: Donosi obveznic podjetij in posojilne obrestne mere za instrumente enake ročnosti, za podjetja iste bonitete
Vir: Bundesbank

Medbančne obrestne mere so se maja zmanjšale (prilagodile so se spremembi osnovne obrestne mere ECB); trimesečni euribor je padel za približno 0.15 točke. Temu so se prilagodile tudi detajlistične obrestne mere. Te so pri prebivalstvu za depozite padle za 0.1-0.2 točke pri vseh ročnostih in še nekaj več (za 0.3- 0.4 točke) za kredite (razen za okvirne kredite). Pri podjetjih so depozitne obrestne mere padle le za krajše ročnosti (do enega leta), za približno 0.1 točke, medtem ko so posojilne obrestne mere ostale nespremenjene.

11. V aprilu po dolgem času presežek na tekočem računu

Prvič po januarju 2007 je bil saldo tekočega računa v aprilu 2009 pozitiven. Znašal je 93 milijonov € kar je rezultat blagovnega primanjkljaja 16.9 milijonov €, storitvenega presežka 125.4 milijonov € primanjkljaja v dohodkih faktorjev 56.2 milijonov € in presežka v transferih 40.7 milijonov €.

Tako je v štirih mesecih skupaj znašal primanjkljaj na tekočem računu le 72.9 milijonov € (v enakem obdobju 2008 je bil 578 milijonov €). Blagovni primanjkljaj je znašal 137.5 milijonov € (lani 640.2 milijonov €), storitveni presežek 402.4 milijonov € (lani 520.2 milijonov €), primanjkljaj v dohodkih faktorjev 261.5 milijonov € (lani 317.2 milijonov €), primanjkljaj v tekočih transferih pa 76.2 milijonov € (lani 140.8 milijonov €).

Na kapitalnem in finančnem računu je bilo v prvih štirih mesecih doseženo neto povečanje terjatev za 237.3 milijonov € (v primerljivem obdobju lani povečanje obveznosti za 640.3 milijonov €). Na finančnem računu je bilo povečanje terjatev 229.6 milijonov € (v štirih mesecih lani povečanje obveznosti za 634.6 milijonov €). Pri neposrednih tujih naložbah je prišlo v štirih mesecih do neto odliva v višini 229.7 milijonov € (lani neto priliv 97.8 milijonov €), pri naložbah v vrednostne papirje neto priliv 1792.8 milijonov € (lani odliv 125.2 milijonov €), pri ostalih naložbah pa so se terjatve povečale za 1884.8 milijonov € (lani so se za 655.3 milijone € povečale obveznosti). Mednarodne rezerve pri Banki Slovenije so porasle za 109 milijonov € (v enakem obdobju lani za 1.1 milijona €), neto napake in izpustitve pa so znašale 310.2 milijonov € (lani -62.3 milijonov €).

Plačilna bilanca
(milijoni evrov)

	januar - april		april	
	2008	2009	2008	2009
I. Tekoči račun	-578,0	-72,9	-110,3	93,0
1. Blago	-640,2	-137,5	-155,5	-16,9
1.1. Izvoz blaga	6.948,9	5.249,7	1.866,1	1.306,2
1.2. Uvoz blaga	-7.589,2	-5.387,2	-2.021,6	-1.323,1
2. Storitve	520,2	402,4	152,5	125,4
2.1. Izvoz storitev	1.508,9	1.285,5	422,3	357,1
2.2. Uvoz storitev	-988,7	-883,1	-269,7	-231,7
3. Dohodki	-317,2	-261,5	-77,7	-56,2
3.1. Prejemki	402,5	334,9	109,2	83,4
4. Tekoči transferi	-140,8	-76,2	-29,6	40,7
4.1. V Slovenijo	187,3	248,5	39,6	117,4
4.2. V tujino	-328,1	-324,7	-69,1	-76,7
II. Kapitalni in finančni račun	640,3	-237,3	221,0	-66,4
A. Kapitalni račun	5,8	-7,7	6,7	-2,9
B. Finančni račun	634,6	-229,6	214,3	-63,6
1. Neposredne naložbe	97,8	-229,7	-50,0	-68,2
2. Naložbe v vrednostne papirje	-125,2	1.792,8	-426,5	958,1
3. Finančni derivativi	3,3	-16,9	0,9	-0,7
4. Ostale naložbe	655,3	-1.884,8	605,3	-948,0
4.1. Terjatve	-609,2	578,6	388,2	-228,1
4.2. Obveznosti	1.264,5	-2.463,4	217,1	-719,9
5. Mednarodne denarne rezerve	3,3	109,0	84,6	-4,7
III. Neto napake in izpustitve	-62,3	310,2	-110,7	-26,5

Po podatkih iz junijskega Biltena Banke Slovenije je aprila skupni bruto zunanji dolg Slovenije znašal 37.596 milijonov €, kar je 174 milijonov € več kot marca, a 2539 milijonov € manj od maksimuma oktobra 2008. Pri tem povečano javno zadolževanje zamenjuje zmanjšan zasebni dolg.. Prvega je bilo aprila 9797 milijonov €, drugega 27798 milijonov €. Neto zunanji dolg aprila je bil 9495 milijonov €, kar je 200 milijonov € manj kot je bil ob maksimumu januarja 2009. Mednarodne rezerve z zlatom Banke Slovenije so konec maja 2009 znašale 533.2 milijonov €, od tega devizne rezerve 407.8 milijonov €. Po vstopu v evrsko območje tako dosegajo desetino rezerv pred 2007 in so najnižje od začetka 2007, kar je nekaj manj kot je zunanja menjava v neevrski valuti.

CENOVNA KONKURENČNOST PRIDOBIVANJA PREMOGA IZ JAME OJSTRO

Robert Volčjak, Mejra Festić in Evgen Dervarič

23

Povzetek

Konkurenčnost pridobivanja premoga iz jame Ojstro temelji na primerjalni prednosti cen pridobljenega premoga s cenami alternativnih energentov iz tujine, predvsem cen uvoženega premoga ter cen zemeljskega plina. Proizvodna cena premoga v odkopnem polju jame Ojstro, 3,33 EUR/GJ je v celotnem proučevanem razdobju bistveno višja od cen premoga na evropskih trgih, ki se v letu 2009 gibajo od 1,75 do 1,87 EUR/GJ, v letu 2015 pa naj bi se gibale med 2,38 in 2,63 EUR/GJ. Izračuni kažejo, da je glede na omenjene predpostavke interval nabavne cene premoga iz uvoza v letu 2009 od 3,32 EUR/GJ do 3,48 EUR/GJ, z leti meje intervalov naraščajo in letu 2015 dosežejo od 4,16 EUR/GJ do 4,51 EUR/GJ, kar pomeni da je proizvodna cena premoga iz odkopnega polja jame Ojstro že v letu 2009 manjša ali približno enaka nabavni ceni premoga iz uvoza, razmerje med obema cenama pa se z leti izboljšuje v korist premoga iz odkopnega polja jame Ojstro.

Ključne besede: cene energentov, ukrepi varstva okolja, cene premoga.

JEL: C22, C40, C50, Q31, Q40.

THE COST COMPETITIVENESS OF COAL MINING IN THE CAVE OJSTRO

Robert Volčjak, Mejra Festić in Evgen Dervarič

Summary

24

The competitiveness of coal mining in cave Ojstro depends on comparative advantage of coal prices obtained from Ojstro with the prices of alternative energy from abroad, the prices of imported coal and the prices of natural gas. The production prices of coal from the cave Ojstro are higher than the prices of coal on European markets, which were between 1,75 to 1,87 EUR/GJ in 2009, and are expected to be between 2,38 and 2,63 EUR/GJ in 2015. The calculation showed that import purchasing prices of coal are in the interval between 3,32 EUR/GJ and 3,48 EUR/GJ in 2009. The import purchasing prices of coal are expected to increase in the future to the interval between 4,16 EUR/GJ do 4,51 EUR/GJ, which means that the production prices of coal from the cave Ojstro are lower than the prices of coal from abroad already (in 2009). The ratio between domestic coal from Ojstro and the imported coal is improving in favor of the coal from the cave Ojstro.

Key words: energy prices, environmental protection measures, coal prices.

JEL: C22, C40, C50, Q31, Q40.

1. Uvod

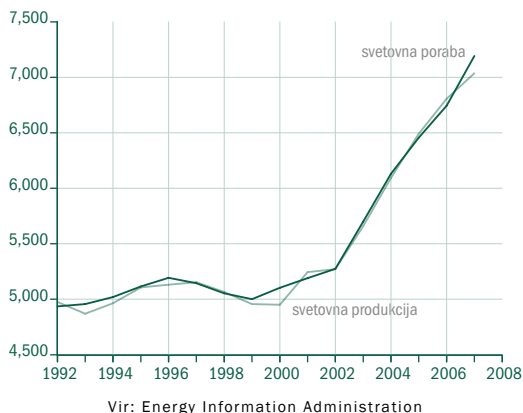
Pri ocenah o smiselnosti kopanja premoga v jami Ojstro moramo izhajati iz globalnih predvidevanj o razvoju energetike po letu 2008. Mednarodna agencija za energetiko je objavila študijo Globalna predvidevanja na področju energetike (WEO) za leto 2008, kjer so navedena nova energetska predvidevanja do leta 2030. Navajajo, da je bil premog v letu 2006 drugi najpomembnejši energent na svetu. Predvidevajo rast cen premoga do leta 2015 za 3,1% povprečno letno do leta 2015 in 1,3% letno med leti 2015 in 2030. Svetovna poraba premoga naj bi se zvišala za 32% do leta 2015 in tako dosegla 7011 Mtce (moljonov ton premogovega ekvivalenta) do leta 2030. Rast deleža premoga v skupni dobavi energije naj bi se povečal z 26% v 2006 na 26% do 2025. Delež premoga v povpraševanju po primarni energiji v državah OECD bi naj padel z 21% v letu 2006 na 19% do leta 2030, kar je neznatni padec za samo 2 odstotni točki (razlog je v preobratu rabe premoga na uporabo plina in obnovljivih virov). Privlačna cena premoga spodbuja povpraševanje po premogu in tako bi naj Kitajska in Indija znatno povečali porabo svetovnih zalog premoga; energetski premog za proizvodnjo električne energije bo naraščal v obdobju od leta 2006 do leta 2030 v povprečju za 2,2% letno in tako dosegel delež 81% v letu 2003 (višje za 4% točke kot v letu 2006 z deležem 77%).

25

Tehnološki napredek omogoča okolju prijazne alternativne tehnologije, ki izkoriščajo premog; tudi metan, ki je zajet v premogovnikih, bi lahko postal potencialni energetski vir za proizvodnjo električne energije. Podzemno uplinjanje bi lahko postala alternativa z uporabo globoko ležečega premoga kot čistega uplinjenega goriva za proizvodnjo el. energije (UCG). Ponujajo se tudi alternative kot so integrirano uplinjanje s kombiniranim ciklom (IGCC).

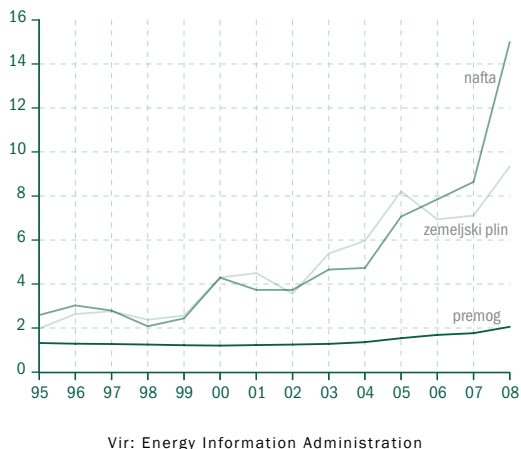
Povpraševanje po električni energiji naj bi naraščalo po 3,2% letno med leti 2006 in 2015, kasneje pa naj bi rast upočasnila do leta 2030 in dosegla 2% letno.

Slika 1:
Svetovna produkcija in poraba premoga 1992-2007 (MST)

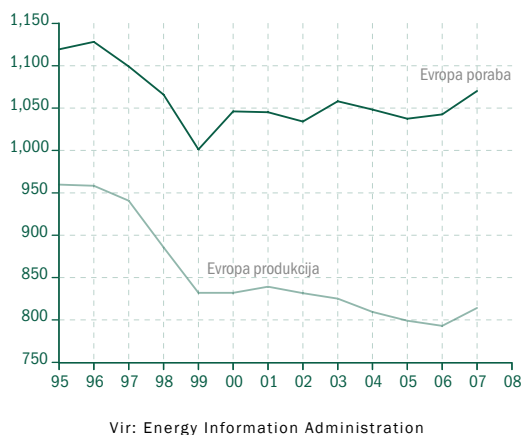
Premog je fosilno gorivo, ki ima zaradi svojih velikih svetovnih zalog, ocenjenih na 1012 ton, tudi najdaljšo časovno perspektivo izkoriščanja. Svetovna produkcija premoga je v letu 2007 po podatkih Energy Information Administration (EIA) dosegla 7036 milijonov kratkih ton (mega short ton-MST), potrošnja pa 7193 kratkih ton. Tako produkcija kakor tudi potrošnja premoga v svetovnem merilu strmo naraščata vse od leta 2000, ko sta bili na ravni okrog 5000 MST. Slika 1 prikazuje svetovno produkcijo in potrošnjo premoga od leta 1992 naprej. Tudi cenovno je premog izmed vseh fosilnih goriv za proizvodnjo električne energije najugodnejši energent. Slika 2 prikazuje cena fosilnih goriv za produkcijo električne energije v obdobju 1995-2008.

Slika 2:
Cena fosilnih goriv za produkcijo električne energije v obdobju 1995-2008 (\$/MBtu)

V Evropi je bilo do leta 1999 čutiti trend padanja tako produkcije, kakor tudi potrošnje premoga, po tem letu pa se je trend padanja ustavil ali celo obrnil. Iz slike 3, ki kaže evropsko produkcijo in porabo premoga v Evropi v obdobju 1992-2007, se vidi tudi naraščanje vrzeli med produkcijo in porabo, kar kaže na vseevropski porast odvisnosti od uvoženega premoga.

Slika 3:
Produkcija in poraba premoga v Evropi 1992-2007 (MSt)

27

V Sloveniji smo v letu 2006 porabili 306 200 TJ primarne energije. Od tega so domači viri energije zadostovali za 47 % vseh slovenskih potreb, 53 % energetskih potreb pa je bilo pokrito z uvoženimi viri, ki se večinoma uporabljajo v transportu in za ogrevanje prostorov. Glavni vir energije v Sloveniji so surova nafta in njeni derivati, ki imajo več kot 34% delež. Sledita nuklearna energija in trda goriva s po okoli 20%, zemeljski plin s 13%, obnovljivi viri energije pa z 10%.

Slovenska produkcija premoga ima, kot kaže slika 4, od leta 1992 naprej trend upadanja, ki se bo s predvidenim zaprtjem premogovnikov v Zasavju do leta 2015 - Zakona o postopnem zapiranju Rudnika Trbovlje-Hrastnik (RTH) in razvojnem prestrukturiranju regije (Uradni list RS, št. 61/2000) – še poglobil in kljub sočasnemu upadu potrošnje znova razširil razliko med potrošnjo in produkcijo premoga, kar bo še povečalo odvisnost od tujih energetskih virov.

Z namenom proučitve smiselnosti ponovnega odpiranja odkopnih polj rudnika v Hrastniku je v naslednjem razdelku te študije ocenjena cenovna konkurenčnost pridobivanja premoga na območju jame Ojstro glede alternativnih energetskih goriv, kot sta premog iz uvoza in zemeljski plin. V razdelku je nato ocenjen pomen električne energije, proizvedene iz proučevanega energetskega vira na slovenskem trgu električne energije.

Slika 4:
Produkcija in potrošnja premoga v Sloveniji 1992-2007 (MSt)

Vir: Energy Information Administration

2. Ekonomičnost kopanja premoga v jamah Ojstro, Plesko polje in Polje III.

Konkurenčnost pridobivanja premoga iz jame Ojstro temelji na primerjalni prednosti cen pridobljenega premoga cen alternativnih energentov iz tujine, predvsem cen uvoženega premoga ter cen zemeljskega plina. V nadaljevanju je zato najprej narejena ocena gibanj cen premoga na evropskem trgu, skupaj z oceno gibanj nabavnih cen premoga iz uvoza v časovnem razdobju 2009-2015. Analogne ocene gibanj cen so nato narejene še za alternativni energetski vir zemeljski plin.

Izhodišče za oceno gibanj cen premoga so cene premoga Richard Bay in ARA na evropski energetski borzi EEX. Za leto 2009 je cena obeh produktov izračunana kot povprečje četrletnih terminskih pogodb (futures) v letošnjem letu. Prav tako so cene premoga do leta 2013 pridobljene iz cen terminskih pogodb, tokrat letnih. Za leti 2014 in 2015 je predvidena 3% letna rast cen premoga. Ker so cene podane v enoti USD/t, je bila narejena še pretvorba v EUR/GJ. Proizvodna cena premoga na območju odkopnega polja jame Ojstro je 3,33 EUR/GJ [Dervarič, 2008: Tabela 16]. Pri tem je predpostavljeno, da je povprečna energetska vrednost premoga za pridobivanje električne energije 27 GJ/t [Bioenergy Conversion Factors]. Prav tako je predpostavljeno, da je tečaj EUR/USD 1,29 in se med proučevanim obdobjem ne spreminja. Končni rezultati so v Tabeli 1, kjer se v zadnjih dveh vrsticah nahajajo cene v EUR/GJ. Razvidno je, da je proizvodna cena premoga v odkopnem polju jame Ojstro, 3,33 EUR/GJ, v celotnem proučevanem razdobju bistveno višja od cen premoga na evropskih trgih, ki se v letu 2009 gibajo od 1,75 do 1,87 EUR/GJ, v letu 2015 pa med 2,38 in 2,63 EUR/GJ.

Tabela 1:

Ocena gibanj cen premoga na evropskem trgu

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	USD/t						
RB	61,11	68,81	73,13	76,88	78,13	80,47	82,89
ARA	65,26	74,40	80,35	85,20	86,45	89,04	91,71
	USD/GJ						
RB	2,26	2,55	2,71	2,85	2,89	2,98	3,07
ARA	2,42	2,76	2,98	3,16	3,20	3,30	3,40
	EUR/GJ						
RB	1,75	1,98	2,10	2,21	2,24	2,31	2,38
ARA	1,87	2,14	2,31	2,45	2,48	2,56	2,63

Vir: EEX, lastni izračuni (februar, marec 2009)

Opomba: - RB – Richard Bay, Južna Afrika;

ARA – Amsterdam-Rotterdam-Antwerpen (60% Afrika, 30% Kolumbija, 10% Avstralija)

Tečaj EUR/USD znaša 1,29 in je po predpostavki enak skozi celotno obdobje.

Povprečna energetska vrednost premoga znaša 27 GJ/t.

29

Zgornji izračuni so narejeni zgolj na borznih cenah premoga, ki pa se od same nabavne cene premoga na svetovnem tržišču bistveno razlikuje, saj je za izračun ustrezne nabavne cene k borzni ceni premoga potrebno dodati še stroške ladijskega in železniškega transporta ter razne manipulativne stroške.

Pri izračunih nabavnih cen premoga iz uvoza so izhodišče ponovno cene premoga Richard Bay in ARA na evropski energetski borzi EEX v tabeli 1. Glede na povprečne transportne stroške ladijskega prevoza je upoštevan povprečni delež ladijskega transporta v nabavni ceni premoga v višini 35% nabavne cene [Average transport costs shipment, 2002]. K temu je potrebno dodati še manipulativne stroške v višini 12 EUR/t oziroma 1,2 EUR za vsakih začetnih 100 kg dejanske mase) in stroške železniškega transporta v višini 13,7 EUR/t na razdalji 161-170 prevoženih km in pri količini 15 ton. Dodatno je predpostavljeno, da sta postavki manipulativnih stroškov in stroškov železniškega transporta fiksni, m dtem k dinamika stroškov ladijskega prevoza sledi dinamiki rasti cen. Rezultati so v Tabeli 2.

Prikazani izračuni kažejo, da je glede na omenjene predpostavke, interval nabavne cene premoga iz uvoza v letu 2009 od 3,32 EUR/GJ do 3,48 EUR/GJ, z leti meje intervalov naraščajo in letu 2015 dosežejo od 4,16 EUR/GJ do 4,51 EUR/GJ. Upoštevajoč proizvodno ceno premoga iz odkopnega polja jame Ojstro 3,33 EUR/GJ, je ta že v letu 2009 manjša ali približno enaka nabavni ceni premoga iz uvoza, razmerje med obema cenama pa se z leti izboljšuje v korist premoga iz odkopnega polja jame Ojstro.

Drugi konkurenčni energent premogu iz odkopnega polja jame Ojstro je zemeljski plin. Podobno kot pri premogu iz uvoza, je tudi za zemeljski plin na podlagi podatkov o sedanjih (spot) cenah ter cenah terminskih pogodb (futures) ocenjena dinamika cene za časovno obdobje od leta 2010 do leta 2015.

Tabela 2:
Ocena gibanj nabavne cene premoga iz uvoza

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Richard Bay (\$/t)	61.11	68.81	73.13	76.88	78.13	80.47	82.89
stroški ladijskega transporta (\$/t)	21.39	24.08	25.60	26.91	27.35	28.16	29.01
stroški železniškega transporta (\$/t)	17.67	17.67	17.67	17.67	17.67	17.67	17.67
manipulativni stroški (\$/t)	15.48	15.48	15.48	15.48	15.48	15.48	15.48
stroški skupaj (\$/t)	54.54	57.24	58.75	60.06	60.50	61.32	62.16
nabavna cena premoga (\$/t)	115.65	126.05	131.88	136.94	138.63	141.79	145.05
nabavna cena premoga (\$/GJ)	4.28	4.67	4.88	5.07	5.13	5.25	5.37
nabavna cena premoga (EUR/GJ)	3.32	3.62	3.79	3.93	3.98	4.07	4.16

ARA (\$/t)	65.26	74.4	80.35	85.2	86.45	89.04	91.71
stroški ladijskega transporta (\$/t)	22.84	26.04	28.12	29.82	30.26	31.16	32.10
stroški železniškega transporta (\$/t)	17.67	17.67	17.67	17.67	17.67	17.67	17.67
manipulativni stroški (\$/t)	15.48	15.48	15.48	15.48	15.48	15.48	15.48
stroški skupaj (\$/t)	55.99	59.19	61.28	62.97	63.41	64.32	65.25
nabavna cena premoga (\$/t)	121.25	133.59	141.63	148.17	149.86	153.36	156.96
nabavna cena premoga (\$/GJ)	4.49	4.95	5.25	5.49	5.55	5.68	5.81
nabavna cena premoga (EUR/GJ)	3.48	3.84	4.07	4.25	4.30	4.40	4.51

Vir: Tabela 1, Slovenske železnice tarife, [1], lastni izračuni

Opomba: RB – Richard Bay, Južna Afrika;

ARA – Amsterdam-Rotterdam-Antwerpen (60% Afrika, 30% Kolumbija, 10% Avstralija)

Tečaj EUR/USD znaša 1,29 in je po predpostavki enak skozi celotno obdobje.

Povprečna energetska vrednost premoga znaša 27 GJ/t.

Izhodišče za sedanjo (spot) ceno zemeljskega plina smo pridobili kot povprečje dnevni spot cen v mesecu februarju 2009. Podatke o cenah terminskih pogodb za dostavo zemeljskega plina smo dobili s spletne strani EEX kot povprečje cen pogodb GUD Natural Gas Futures in NCG Natural Gas Futures za leta od 2010 do 2015 ter iz teh cen izračunali medletne stopnje rasti. Ob predpostavki, da bo dinamika sedanje (spot) cene konvergirala k dinamiki cen terminskih pogodb zemeljskega plina, smo na podlagi zgoraj omenjenih medletnih stopenj rasti ocenili cenovno dinamiko zemeljskega plina v proučevanem obdobju. Osnovni

podatki o ceni zemeljskega plina so izraženi v enoti USD/MMBtu, zato je bil pri konverziji uporabljen faktor 1 MMBtu = 1,05506 GJ [Bioenergy Conversion Factors]. Rezultati se nahajajo v tabeli 3.

Tabela 3:

Ocena dinamike cen zemeljskega plina v Evropi od 2010 do 2015

Ø spot 02/2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
USD/MMBtu						
4,10	4,85	5,52	5,84	5,84	5,84	5,84
USD/GJ						
3,88	4,59	5,23	5,53	5,53	5,53	5,53
EUR/GJ						
3,01	3,56	4,05	4,29	4,29	4,29	4,29

Vir: Bloomberg, Financial Times, EEX, lastni izračuni

Opomba: - Tečaj EUR/USD znaša 1,29 in je po predpostavki enak skozi celotno obdobje.

Konverzijski faktor je 1 MMBtu = 1,05506 GJ.

31

Prikazani izračuni v tabeli 3 kažejo, da se bo cena zemeljskega plina ob omenjenih predpostavkah v letih od 2010 do 2015 gibala od 3,56 EUR/GJ do 4,29 EUR/GJ. Upoštevajoč proizvodno ceno premoga iz odkopnega polja jame Ojstro 3,33 EUR/GJ, je le-ta že v letu 2010 manjša nabavni ceni zemeljskega plina, kot premogu alternativnemu energetskega viru, razmerje med obema cenama pa se z leti še izboljšuje v korist premoga iz odkopnega polja jame Ojstro.

3. Ocena ekonomičnosti električne energije, pridobljene iz premoga iz jame Ojstro.

Ocena ekonomičnosti električne energije, pridobljene iz premoga iz jame Ojstro je pridobljena na predpostavki, da se premog za proizvodnjo električne energije porabi v Termoelektrarni (TE) Trbovlje. Hkrati pa je seveda potrebno upoštevati še celotni trg električne energije v Sloveniji ter na njem prisotni funkciji ponudbe in povpraševanja. V nadaljevanju je zato najprej na kratko predstavljena konstrukcija obeh funkcij na slovenskem trgu električne energije, ki temelji na študiji Bole, Volčjak (2006), nato pa še njuna nadgradnja z okoljskimi pogoji EU glede emisij CO₂, oboje s posebnim poudarkom na TE Trbovlje kot glavnim odjemalcem premoga iz premogovnika Hrastnik.

Funkcija ponudbe električne energije je funkcija mejnih stroškov pri vseh obsegih proizvodnje, razen pri proizvodnji vršne električne energije (pri »špicah« v trošenju električne energije), ko je potreben vklop proizvodne enote-elektrarne z najvišjimi mejnimi stroški. Cena električne energije mejne enote mora namreč presegati variabilne stroške za

premijo, ki jo potrošnik plačuje za električno energijo v obdobjih najvišjih obremenitev. Premija je, seveda, tako velika, da vsem (tudi mejnemu) proizvajalcem (praviloma) pokrije tudi fiksne stroške. Osnovne proizvodne enote (za proizvodnjo v »pasu«) imajo majhne mejne in velike fiksne stroške. Pri »peak« proizvodnih enotah je velikost stroškov ravno obratna. Mejni stroški hidroelektrarn in jedrske elektrarne so praviloma znatno manjši kakor pri termoelektrarnah.

32

Pri hidroelektrarnah je med mejne stroške potrebno uvrstiti tudi oportunitetne stroške uporabe vode, v Sloveniji torej tudi stroške koncesijske dajatve. Pri termoelektrarnah pa je dodatno gorivo daleč največja komponenta mejnih stroškov. V prihodnje bodo pri termoelektrarnah seveda pomembni tudi oportunitetni stroški emisije toplogrednih plinov, torej stroški dodatnega nakupa pravic, ti bodo lahko opazno povečali mejne stroške termoelektrarn.

Pričakovati je, da se mejni stroški posamezne proizvodne enote povečujejo z rastjo proizvodnje električne energije, še zlasti če je proizvodnja blizu maksimalne zmogljivosti proizvodne enote. Vendar tuje empirične študije ne potrjujejo takšnega povečevanja mejnih stroškov posameznih proizvodnih enot (elektrarn) pri dejanskih obsegih proizvodnje. Zato so funkcije ponudbe električne energije praviloma kosoma vodoravne. Podroben opis konstrukcije funkcije ponudbe električne energije je naveden v [Bole, Volčjak, 2006].

Pri konstrukciji funkcije ponudbe so elektrarne seveda razvrščene po velikosti mejnih stroškov, torej tako kot bi se morale pri učinkovitem uravnavanju voznega reda vklapljati v omrežje (ponudbo); najprej Dravske elektrarne, nato Savske in Soške elektrarne, pa NEK, Šoštanj, TE-TO Ljubljana in Trbovlje ter na koncu, pri »špicah« v celotni porabi, oziroma če pride do nenadnega izpada (kot sistemska rezerva), še elektrarna Brestanica. S pojmom celotna poraba je mišljena vsota domače porabe na pragu, plus razlike med izvozom in uvozom električne energije; proizvodnja na pragu je seveda večja od celotne porabe za izgube pri prenosu (približno 2%). Funkcija je bila razširjena še z uvozno ponudbo. Tako konstruirana funkcija ponudbe je prikazana na sliki 5 kot modra stopničasta krivulja S.

Pri analizi trga je potrebno oceniti tudi funkcijo povpraševanja po električni energiji. Funkcija povpraševanja je specificirana na običajen način, s spremenljivko cen in drugimi faktorji -spremenljivkami povpraševanja. Testno je pri obeh produktih električne energije preizkušenih nekaj pojasnjevalnih spremenljivk znanih iz tujih empiričnih raziskav (urne spremenljivke jakosti vetra, temperature in oblačnosti, mesečne spremenljivke industrijske proizvodnje, celotnega domačega trošenja, GDP-ja) vendar sta bili, razen spot cene električne energije, statistično značilni samo še spremenljivki temperature in industrijske proizvodnje. Več o sami konstrukciji funkcije je opisano v [Bole, Volčjak, 2006].

Po liberalizaciji trga z električno energijo so se zelo povečali bruto tokovi električne energije preko mej z Avstrijo, Hrvaško in Italijo tudi v kratkih razdobjih (dnevih, tednih). Zato je

potrebno pri analiziranju ravnotežja na trgu v novjšem razdobju upoštevati vseobsežen (bruto) trg električne energije. Zaradi bistveno višjih cen električne energije v Italiji se prek meje z Italijo električna energija praviloma (neto) izvažata, preko meje z Avstrijo in Hrvaško pa praviloma neto uvažata. Funkcija povpraševanja je zato razširjena še z izvoznim povpraševanjem iz Italije. Tako konstruirana funkcija povpraševanja je na sliki 5 prikazana kot krivulja D, kjer je vodoravni del predstavlja izvoz v Italijo.

Ravnovesje na trgu električne energije se vzpostavi, kjer se funkciji (krivulji) ponudbe in povpraševanja sekata. Iz slike 5 je razvidno, da je pri sedanjih cenah električne energije celotna proizvodnja TET zajeta v vozni red vklapljanja slovenskih proizvajalcev električne energije, saj leži ravnovesna točka desno in nad odsekom ponudbe TET. To pomeni, da so mejni stroški TET, ki so seveda odvisni od cene premoga iz RTH, še dovolj nizki, da omogočajo prodajo celotne proizvodnje TET.

Že v lanskem letu se je pričela druga faza omejevanja emisije CO₂ v EU. Povečevanje cene emisijskih certifikatov bo relativno podražilo elektriko iz termoelektrarn glede na ostale proizvajalce elektrike.

Takšna sprememba mejnih stroškov proizvajalcev električne energije (torej premik v ponudbi električne energije) bi bile za TET drugorazrednega pomena vse dokler bi bila sprememba mejnih stroškov takšne velikosti, da ne bi vplivala na vozni red proizvodnje-ponudbe »peak« električne energije. Če pa bi sprememba mejnih stroškov povzročila spreminjanje položaja TET v voznem redu proizvodnje električne energije, bi bile posledice za premogovnik Hrastnik lahko drastično velike, saj bi povzročile, ali takšno znižanje odkupne cene premoga, ki bi omogočilo TET zadržati svoje mesto v voznem redu proizvodnje, ali pa zmanjšanje odvzema premoga od premogovnika Hrastnik za celoten premik položaja TET v voznem redu ponudbe električne energije preko ravnotežne realizacije električne energije na trgu.

Ponudba domačih proizvajalcev električne energije je takšne narave, da povečevanje cene emisijskih certifikatov ne more spremeniti mesto v voznem redu proizvodnje, ki ga ima TET. Seveda pa je potrebno pri analizi voznega reda upoštevati bruto funkcijo ponudbe električne energije, torej tudi uvozno električno energijo. Ker so mejni stroški (cena) uvozne električne energije višji od mejnih stroškov TET je doslej vstopal TET v vozni red ponudbe električne energije pred celotno ponudbo uvozne električne energije.

Povečanje mejnih stroškov uvozne električne energije v primeru povečevanja cene emisijskih certifikatov bi bilo znatno manjše kot v TET, saj uvozna električna energija izvira iz gospodarstev, kjer se premog malo uporablja za proizvodnjo električne energije (na primer, Avstrija) ali pa so za ustreznega gospodarstva zaveze h krčenju emisije CO₂ bistveno manj stroge zaradi nerazvitosti ali pa nečlanstva v EU (na primer Bolgarija in Bosna). Večje povečanje cen emisijskih certifikatov bi zaradi tega lahko povzročilo, da bi se ponudba uvozne električne energije začela vklapljati v ponudbo električne energije pred

TET. Potemtakem se TET ne bi mogel v celoti vklopiti v ponudbo električne energije. Ravnovesje (presečišče ponudbe in povpraševanja) na trgu električne energije je namreč na začetnem delu ponudbe uvozne električne energije.

Opaznega premika funkcije bruto povpraševanja pa tudi ni pričakovati v obdobju do 2014, saj čezmejne prenosne kapacitete z Italijo ne bodo spremenjene in torej ne bodo omogočile večji izvoz električne energije v Italijo, kar bi sicer lahko dovolj premaknilo bruto funkcijo povpraševanja po električni energiji v desno in tako omogočilo vklopjanje celotne proizvodnje TET v ponudbo električne energije tudi po povečanju cen emisijskih certifikatov.

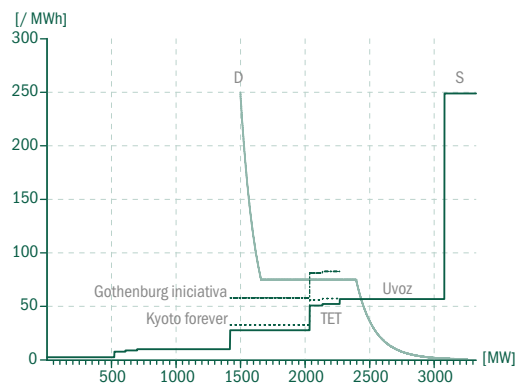
34

Možne učinke spremenjene cene emisijskih certifikatov na ponudbo električne energije si oglejmo pri dveh scenarijih zmanjševanja razpoložljivih CO₂ certifikatov [European Commission, 2004]. Prvi je scenarij »Kyoto forever«, pri katerem bi se obseg emisije CO₂ v EU zmanjšal za 5.5% pod raven v 1990 in ostal na tej ravni do 2030. Drugi scenarij »Gothenburg iniciativa« predpostavlja zmanjšanje emisije CO₂ v EU za 13% do 2020 in 21% do 2030.

Na sliki 6 je prikazana emisija CO₂ za oba alternativna scenarija in za spontani scenarij brez ukrepanja. Potrebno zmanjšanje emitiranih certifikatov pri obeh scenarijih je ilustrirano na sliki 7. Opazno krčenje razpoložljivih emisijskih certifikatov bi verjetno močno dvignilo njihovo ceno. Ocene spodnje meje povečanja cen certifikatov do 2030 segajo pri prvem scenariju do 41 evrov za tono CO₂, pri drugem scenariju pa preko 136 evrov za tono (v cenah 2000).

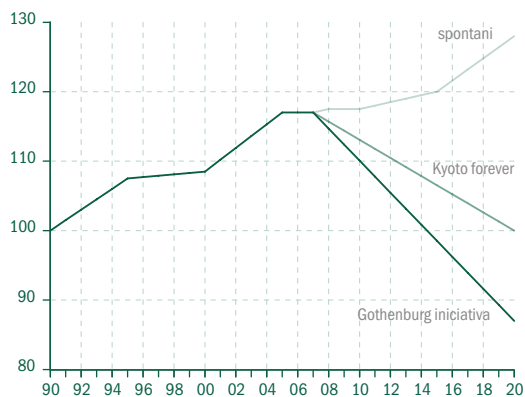
Na sliki 5 je tako s črtkanima črtama prikazana predpostavljena sprememba funkcije ponudbe električne energije zaradi povečanja cen certifikatov pri obeh scenarijih. Na dlani je, da bi bilo povečanje mejnih stroškov TET pri predvidenih posledicah prvega scenarija (»Kyoto forever«) na ceno emisijskih certifikatov premajhna, da bi lahko spremenilo vozni red vklopjanja TET v ponudbo električne energije. Istočasno pa bi drugi scenarij ob predvidenem povečanju cene emisijskih certifikatov lahko v letih 2014 in 2015, zanesljivo pa dve ali tri leta kasneje, ogrozil položaj TET v voznem redu proizvodnje električne energije, saj bi bili mejni stroški TET bistveno višji kot uvozna cena električne energije. S tem bi celotna produkcija TET izpadla iz voznega reda vklopjanja producentov v elektroenergetski sistem.

Slika 5
Bruto trg (povpraševanje in ponudba)
električne energije pri scenariju krčenja emisijskih certifikatov

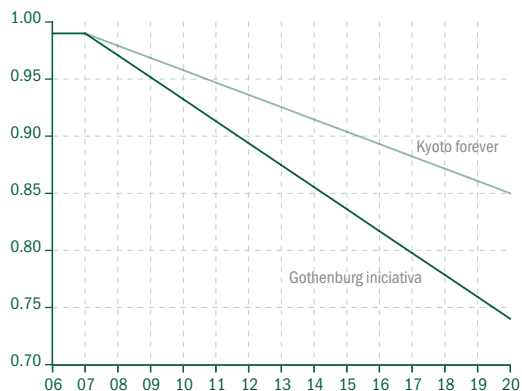
Vir: Vir: Bole in Volčjak (2006), European nergy and Transport – Scenarios on Key Drivers, lastni izračuni.

Slika 6:
Scenariji krčenja emisije CO₂

Vir: European Commision, 2004, lastni izračuni
Opomba: ordinata je emisija v odstotkih 1990

Slika 7:

Zmanjševanje dodeljenih emisijskih certifikatov pri scenarijih krčenja emisije CO₂

Vir: Europea Commission, 2004, lastni izračuni

Opomba: ordinata je obseg dodeljenih certifikatov v deležu obsega v 2006

4. Sklep

Proizvodna cena premoga v odkopnem polju jame Ojstro, 3,33 EUR/GJ, je v celotnem proučevanem razdobju bistveno višja od cen premoga na evropskih trgih, ki se v letu 2009 gibajo od 1,75 do 1,87 EUR/GJ, v letu 2015 pa med 2,38 in 2,63 EUR/GJ. Izračuni kažejo, da je glede na omenjene predpostavke interval nabavne cene premoga iz uvoza v letu 2009 od 3,32 EUR/GJ do 3,48 EUR/GJ, z leti meje intervalov naraščajo in letu 2015 dosežejo od 4,16 EUR/GJ do 4,51 EUR/GJ, kar pomeni da je proizvodna cena premoga iz odkopnega polja jame Ojstro že v letu 2009 manjša ali približno enaka nabavni ceni premoga iz uvoza, razmerje med obema cenama pa se z leti izboljšuje v korist premoga iz odkopnega polja jame Ojstro.

Upoštevajoč proizvodno ceno premoga iz odkopnega polja jame Ojstro je že v letu 2010 manjša kot nabavna cena zemeljskega plina, kot premogu alternativnemu energetskega viru, razmerje med obema cenama pa se z leti še izboljšuje v korist premoga iz odkopnega polja jame Ojstro.

Viri in literatura

Average transport costs shipment, 2002. people.hofstra.edu/geotrans/eng/gallery/TGchapter2_Concepts.ppt

Bioenergy Conversion Factors: bioenergy.ornl.gov/papers/misc/energy_conv.html.

Bloomberg: www.bloomberg.com.

Bole V. in R. Volčjak, 2006: Ponudba in povpraševanje po električni energiji v Sloveniji, Gospodarska Gibanja, 378, 30 – 45.

Coal Inforation, 2007. International Energy Agency, OECD

37

Coal Transportation Economics, 2007. www.purdue.edu/dp/energy/pdf/Basics7-Transportation-Apr07.pdf.

Dervarič Evgen: Upravičenost odkopavanja preostalih zalog premoga v jamah Ojstro in Trbovlje po letu 2009 in zaprtega dela jame Hrastnik – 1. faza. UL NTF OGTR, september 2008.

EEX – European Energy Exchange: www.eex.com/en.

EIA – Energy Information Administration: www.eia.doe.gov/fuelcoal.html

European energy and transport - Scenarios on key drivers, European Commission, Directorate-General for Energy and Transport, 2004

Festić M., Križanič F., Oplotnik Ž.: Recenzija predlaganih zakonov o podaljšanju zapiranja RTH z oceno pričakovanih ekonomskih učinkov. EIPF, maj 2007.

Financial Times – Markets Data: www.ft.com/marketsdata.

Miernyk, W. H. (1965). The Elements of Input-Output Analysis. New York: Random House.

Miller, R. E., & Blair, P. D. (1985). Input-Output Analysis: Foundations and Extentions. Englewood Cliffs: Prentice-Hall

Statistični urad Republike Slovenije (SURS): www.stat.si/index.asp

Programska oprema:

MS Windows, MS Office, Matlab

TRG IN DRŽAVA OD JOHNA LOCKA DO ERICHA FROMMA

Vlado Klemenčič

38

POVZETEK

V 17. stoletju je v Angliji prišlo do preloma v dotedanjih verskih in fevdalnih pogledih na gospodarjenje; ljudje v ekonomskih zadevah ne sledijo verskim naukom, ampak so koristoljubna in racionalna bitja. Izhodišča uspešnega gospodarskega razvoja so postala privatna lastnina, kapitalizem, ki osvobaja podjetniški duh, svobodna trgovina, delitev dela, tehnološki razvoj, omejena vloga države in svobodna mednarodna trgovina. Prepričani so bili, da je takšen gospodarski razvoj v interesu vseh. Od te smeri je odstopala kritika kapitalizma in ekonomske teorije: nasprotja v družbi ne izvirajo iz duhovne sfere, ampak predvsem iz ekonomskega položaja ljudi (vladajočih in tlačениh razredov), državne institucije so pod vplivom lastninskih in drugih odnosov v gospodarstvu. Kapitalizem ne deluje v interesu vseh. Nujne so obsežne spremembe – odprava dela otrok, brezplačno izobraževanje, ustanovitev narodne banke itd.

Ob veliki krizi 30-tih let so nauki klasične ekonomije odpovedali. J. M. Keynes je utemeljil oživiljanje gospodarstva z nujnimi posegi države, njenim investiranjem, javnimi deli in aktivno denarno politiko – recept je bil učinkovit.

Nasprotniki keynesjanizma, neoklasiki oziroma neoliberalci, so dobili oporo za svoje ideje v stagflaciji 70-tih let, gospodarskem zastoju ob visoki inflaciji povzročeni s šoki naftnih cen. M. Friedman je dokazoval, da so denarne injekcije v osnovi napačne, denar mora biti nevtralen posrednik na trgu; ukrepi denarne politike morajo biti vnaprej znani. Denarna masa se mora povečevati skladno z realnim naraščanjem gospodarskih aktivnosti. Vodilna misel: inflacija je vedno in predvsem denarni problem. Podobno je z državnimi posegi za zmanjšanje brezposelnosti – obstaja naravna raven brezposelnosti, državna intervencija ima zato lahko le kratkoročen učinek. Zavrnil je tudi vse druge ugotovitve Keynesa o fiskalni politiki, vlogi cen, inflaciji. Trg je osrednji koordinator aktivnosti ljudi, njegovo svobodno delovanje najbolj ovirajo intervencije države. Te poglede je dodatno utemeljila teorija racionalnih pričakovanj. Podjetniki kot racionalni, koristoljubni akterji v svoje delovanje vključijo tudi predvidene ukrepe narodnogospodarske politike in tako so njeni učinki hitro nevtralizirani. Vrh teh neoliberalnih ugotovitev je pomenila ekonomija družine,

kriminala, zasvojenosti z mamili in človeškega kapitala; družinskega partnerja ljudje izbirajo tako, da jim bo zagotovil maksimalno koristnost, podobno kot podjetniki sodelavce; več ko bo socialnih pomoči, večja bo brezposelnost. Neoliberalci izpostavljajo kot rešitev samoregulacijo trga, tudi v krizi.

Neoliberalizem so spremljali mnogi ugovori: trg ne deluje svobodno in prostovoljno. Konkurenca na njem je nepopolna, vzrok je ekonomska moč posameznih udeležencev in njihov politični vpliv. Informacije, ki jih imajo udeleženci na trgu, so pogosto pomanjkljive, včasih jih primanjkuje kupcem, drugokrat prodajalcem. Trgi blaga, dela in denarja so zato v neravnovesju, cene se ne prilagajajo ponudbi in povpraševanju. Analiza restriktivne in ekspanzivne denarne politike pa je pokazala, da denarna politika lahko pozitivno učinkuje na gospodarske aktivnosti. Vodilna misel neokeynesiancev je: ni denar tisti, ki vrtil svet, ampak krediti. Hkrati analiza kanalov vključevanja denarja v gospodarstvo vodi v zaključek o nerealnosti doseganja nevtralnosti denarja. Glede trga dela neokeynesijanci ugotavljajo, da obstaja diskriminacija in segregacija glede plač in delovnih mest za ženske ter podobno za črnce – trg tega ne more odpraviti, saj je ekonomska moč udeležencev različna, razlogi pa niso samo ekonomski (navade, predsodki vse do rasizma). Neokeynesijanci so dopolnili Keynesovo teorijo, sprejeli teorijo racionalnih pričakovanj, vendar ugotavljajo, da je zaradi vgrajenih, sistematičnih pomanjkljivosti tržnega delovanja, državna intervencija nujna, posebej v krizi. Institucionalisti ugotavljajo, da so država in druge institucije »izdelek« ljudi, ki pa povratno vplivajo na ravnanje ljudi. Posameznik je negotov, njegovi interesi mu niso dovolj jasni, podlega ideologijam, mitom, prevladujočim prepričanjem. Toda, če ljudje verjamejo, da država dobro deluje, je tudi njihovo ravnanje boljše (pri plačevanju davkov itd).

V ekonomsko analizo odločanja ljudi čedalje bolj prodirajo psihološke in biopsihološke raziskave, ki analizirajo kako ljudje doživljajo odločitve, ne več njihovo zunanje vedenje (opuščanje behaviorizma). Ljudje in korporacije se redno motijo pri načrtovanju časa za določene aktivnosti; naši spomini so dokazano varljivi; eni bolj, drugi manj tehtamo, kaj je v medsebojnih odnosih pravično, skratka, z marsičem se oddaljujemo od racionalnega služenja svojemu koristoljubju.

Ključne besede: zgodovina ekonomske misli, ekonomija javnega sektorja;

JEL: B10, B20, H00

1. Izhodišča – pragmatični vidiki

Če sežemo nazaj le toliko, kolikor je nujno, ugotovimo, da je bil za ekonomsko misel pomemben prelom s prevladujočimi fevdalnimi in verskimi pogledi v Angliji v 17. stoletju. Za razliko od verovanj, da je človek altruističen in da sledi verskim zapovedim, je angleški mislec John Locke (1632-1704) dokazoval, da so ljudje v ekonomskih zadevah racionalna koristoljubna bitja. Porušil je tudi prevladujoč pogled, da je bog dal zemljo kot skupno dobro vsem, in v nekaj korakih zasnoval dokaze o upravičenosti privatne lastnine zemlje. Kapital je opredelil kot nakopičeno minulo delo v obliki denarja ipd. Omejitev lastnine je po njegovem potrebna le, ko gre za preživetje revnih. Omogočanje kopičenja privatne lastnine je koristno, ker povečuje produktivnost. Utemeljeval je še omejeno poseganje države v gospodarstvo.

40

Te poglede so razvijali naprej. Prepričanje, da je za državo najpomembneje, da v mednarodni trgovini bogati tako, da ima presežek v menjavi ter s tem pridobiva vse več zlata, je bilo opuščeno - država bogati tako, da čim več proizvede. V narodnem gospodarstvu je več medsebojno odvisnih sektorjev in s tem povezanih slojev ljudi, ki so udeleženi na presežku, ki nastaja pri gospodarjenju. Država naj z davki obremenjuje neproduktivne sektorje (zajema zemljiško rento); pospešuje modernizacijo gospodarstva; če pa je gospodarstvo bolno, ga mora zdraviti. Toda, v osnovi naj vodi politiko laissez-faire (F. Quesnay 1694-1774).

Izhodišča uspešnega gospodarskega razvoja so postala: kapitalizem, ki osvobaja podjetniški duh; svobodna trgovina; delitev dela oz. specializacija med zaposlenimi; tehnološki razvoj in omejena vloga države. Prevladalo je prepričanje, da bo tak gospodarski razvoj v korist vseh (A. Smith 1723-1790). Temu se je pridružila še ekonomska misel Davida Ricarda (1772-1823), da je svobodna mednarodna trgovina v korist vseh narodov. V takšni trgovini vsaka država širi proizvodnjo tam, kjer ima več naravnih in drugih prednosti, se pravi, tam, kjer je njena učinkovitost večja. V medsebojni trgovini tako vsi pridobijo. Koristnosti se je lotil še en angleški mislec, imenovan oče koristnosti (J. Bentham, 1748-1832). Trdil je, da ljudem vladata dva gospodarja: veselje in trpljenje. Veselje nam delajo bogastvo, sposobnosti, dobro ime ...; trpljenje, pa razočaranja, obžalovanja, poželenje. Kot družbeni reformator je doktrino koristnosti opredelil tako, da morajo vse aktivnosti pospeševati največjo srečo za največje število ljudi. Koristnost kot vodilo pri ravnanju ljudi in podjetij - maksimiranje koristnosti, mejna koristnost, navadna in kardinalna koristnost, koristnost kot razlika med pridobljenim »veseljem in trpljenjem« - je tako postala sestavni del ekonomske analize. Vtkana je v temeljno načelo ekonomije: kako z danimi sredstvi, doseči čim večji učinek.

Nekoliko pozneje je sledil preobrat v pogledih na družbo in kapitalizem. Idealistične ideje o tem, iz česa izvira boj mnenj in nasprotja v družbi (dialektika duha, G. Hegel), so bile postavljene »na noge«. Nasprotja v družbi v veliki meri izvirajo iz ekonomskega položaja ljudi. Gospodarjenje je splet sredstev in tehnoloških možnosti, ki so v danem obdobju na

voljo, ter s tem povezanih lastninskih in drugih odnosov med ljudmi, t.j. ekonomska baza družbe. Iz nje izhajata zakonodajna in politična nadgradnja. Slednji sta obliki družbene zavesti, ki se v osnovi ujema z ekonomsko bazo, in sta od nje odvisni. Kapitalizem ne deluje v dobro vseh in ustvarja odtujenost. Nujne so radikalne izboljšave – odprava dela otrok, brezplačno izobraževanje, progresivna obdavčitev, ustanovitev narodne banke idr. Kapitalizem, podobno kot fevdalizem, ni zadnji način gospodarjenja, sledi socializem (Karl Marx 1818-1893).

Klasični nauki ekonomije o delovanju trga in države so odpovedali ob veliki krizi tridesetih let. Zdravljenje je potekalo po dveh receptih: fašistična Italija in Hitlerjeva Nemčija sta se usmerili v vojno industrijo in javna dela (gradnja avtocest v Nemčiji), v anglosaškem delu pa se je uveljavil New Deal, zasnovan na spoznanju, da lahko država z investiranjem in obsežnimi javnimi deli zmanjša brezposelnost, s tem pripomore k povečanemu povpraševanju in izhodu iz krize. Če ostanemo pri slednjem: recept je bil učinkovit. Teoretično podlago skupaj je s slovito formulo S (prihranki) ni enako I (investicije) razvil J. M. Keynes (1883-1946). Ob krizi kapitalisti ne bodo investirali, ampak varčevali.. Drugače bo z novo zaposlenimi delavci; slednji so primorani, da se kot kupci pojavijo na strani povpraševanja.. V ozadju je še znan diagram J. Hiksa o ravnotežju med trgom blaga in trgom denarja v odvisnosti od obresti in cen. A. C. Pigou (1877-1959) je svoje delo posvetil razlagi ekonomske pravičnosti, posebno problemu, kako v gospodarstvu doseči ravnovesje med ekonomsko učinkovitostjo in pravičnostjo. Analiziral je zunanje stroške delovanja podjetja (externalities), škodo, ki nastaja v okolju, na zdravju ljudi itd. Ugotovil je, da stroški privatnega podjetja navadno ne pokrivajo družbenih stroškov njegovega poslovanja. Delovanje trga tega ne zagotavlja. Na tej podlagi je utemeljil sodobne javne finance in državo blaginje (bil je sicer prvi veliki kritik Keynesa). S temi ugotovitvami in novo prakso se je obenem začel postopni razkroj tržnega fundamentalizma – prepričanja, ideologije in abstraktne ekonomske teorije, ki je dokazovala rešitev vseh problemov prek svobodnega trga. Odprla se je velika teoretična polemika o svobodnem trgu in o tem, kako ga naj država regulira, ki še traja. Z globalizacijo, posebej krizo finančnega trga, je še pridobila na zagonu.¹

2. Neoklasiki – neoliberalizem

Gospodarske razmere v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so dale močno oporo nasprotnikom Keynesovih idej, saj je v zahodnih državah (ob naftnih šokih) prišlo do stagnacije razvoja in brezposelnosti ob hkratni inflaciji, do stagflacije. Zdravljenje brezposelnosti in gospodarske stagnacije z dodatnim trošenjem države bi pomenilo spodbujanje inflacije. Prevladali so pogledi, ki so dokazovali napačnost poseganja države

¹ V oklepajih so navedena imena najbolj vidnih ekonomistov, večinoma so prejemniki Nobelove nagrade za ekonomijo

v gospodarstvo in se zavzemali za svobodno delovanje trga. To je bil novi konservativni liberalizem² - neoliberalizem. Te poglede je – ob predhodnikih kot je F. Hayek – utemeljil M. Friedman (1912-2007). Slednji si je – tudi s provokativno kritiko drugih znanih ekonomistov - zelo prizadeval za uveljavitev teh zamisli v javnosti in pri vodenju gospodarske politike. Svobodna izbira posameznika in trg sta temeljna kamna, po katerih se sodi sprejemljivost družbenega sistema (knjigi: Kapitalizem in svoboda, 1962; Svobodna izbira, 1980). Trg je osrednji koordinator aktivnosti ljudi. Na trgu naj se ljudje prostovoljno odločajo vsak v svojem interesu – tako ima vsak od tega koristi. Podjetja morajo biti privatna – s tem so njihove pravice neposredno ali posredno vezane na svobodno odločanje posameznika.

42

Cene imajo trojno vlogo; so posredniki informacij; spodbujajo pocenitev proizvodnje in racionalno rabo virov; določajo obseg proizvodnje ter povračilo dohodka (razlika med stroški in prejetimi plačili). Plače zaposlenih spodbujajo učinkovito delo – ljudje predstavljajo človeški kapital; izobraževanje je pri tem investicija, ki naj posamezniku prinese zaslužke v prihodnosti.³ Poseganje države v določanje cen (in s tem plač!) onemogoča učinkovito delovanje trga. Privatni monopoli (naftne družbe) izkrivljajo svobodno delovanje trga, toda v tem času je državno posredovanje glavni moteči dejavnik na trgu.

Denarna politika. Da bi trg normalno deloval, je ključno, da je denar nevtralen, razen prehodno. Denarna politika mora biti podrejena svobodnemu delovanju trga. Centralna banka naj uravnava obseg denarne mase glede na obseg realne gospodarske aktivnosti – počasi in stanovitno, tako bo denar nevtralen.⁴ Denarna politika s preveč denarja (inflacija je predvsem v korist države), ali premalo, z časovno napačnim ukrepanjem, ruši naravna ravnotežja v gospodarstvu; »obstaja le eno zdravilo proti inflaciji: upočasniti naraščanje denarne mase«. V ozadju inflacije ali deflacije je vedno denar, od tod znani citat: »Inflacija je vedno in predvsem denarni pojav.« Denar je pravzaprav le mehanizem, ki ne sme delovati zase in neodvisno, tako deluje le, če se »pokvari« oz. se ga zlorabi. Veliko krizo 1929 je povzročil zlom špekulacij, toda takratna odločitev centralne banke ZDA, da ne poveča obsega likvidnosti, je dramatično poslabšala gospodarske težave, zlasti zaradi bankrotov bank. Temeljna produktivna funkcija denarja je, da odpravlja ovire v menjavi s tem, ko omogoča ločitev akta prodaje od nakupa. Pravilna denarna politika je bistvo gospodarske politike. Udeleženci na trgu morajo biti zato seznanjeni z namerami denarne oblasti.

V prenovljeni kvantitativni teoriji denarja – izraz monetarizem se je zanjo pojavil okrog leta 1968 – M. Friedman obravnava denar zlasti z vidika povpraševanja po njem. Denar je aktivno premoženje (način ohranjanja bogastva), namenjeno osebni potrošnji in kot

² V ZDA ima izraz liberalizem drugačen pomen kot v Evropi - bližje je evropskemu socializmu in zagovarja vlogo države – ter se razlikuje od neoliberalizma oz. konservativnega liberalizma.

³ Izraz človeški kapital je bil pred nekaj leti izbran v Nemčiji kot najbolj nemogoča skovanka.

⁴ Friedman in njegovi somišljeniki so uspeli, da so Federalne rezerve koncem 70-tih let postavile čvrste, rigidne cilje povečevanja denarne mase. Vendar je že čez nekaj let nevarnost globoke recesije pripeljala do opustitve monetarizma. FED se je vrnil k premišljenemu tekočemu uravnavanju količine denarja glede na nevarnost inflacije ali grozeče recesije.

kapital (vir produktivnih dejavnosti). Povpraševanje po denarju je odvisno od treh skupin dejavnikov: kot celotno bogastvo, ki se ohranja v različnih aktivnih oblikah in sicer kot opredmeteno proizvodno in potrošniško blago, kot finančna aktiva – delnice, obveznice in kot človeški kapital ter kot denar. Za gospodinjstva se prav tako predpostavlja, da zagotavljajo optimalno sestavo svojega premoženja, upoštevaje cene, donosnost ter okus in prioritete potrebe posameznega gospodinjstva. Te različne sestavine nastopajo na strani povpraševanja po denarju, tako s strani gospodinjstev kot podjetij. Iz tega je M. Friedman izpeljal splošno enačbo povpraševanja po denarju.

Fiskalna politika države ne more biti uspešna; saj gre za poseganje države v gospodarsko dogajanje z razporejanjem davčnih bremen in večjo ali manjšo proračunsko potrošnjo, druge dajatve in odhodke države, državno premoženje in javno zadolževanje. Enako velja za večino njenih socialnih dejavnosti – namesto avtonomnih posameznikov nastaja veliko »otrok pod državnim varstvom«. Državna javna dela, ki naj bi posledično zmanjšala število brezposelnih in pripomogla k izhodu iz gospodarskega zastoja, imajo lahko le majhen učinek. Povpraševanje ljudi je namreč odvisno od pričakovanega stalnega dohodka, ob državnem ukrepanju pa ljudje dodatne dohodke obravnavajo le kot začasne. Brezposelni se prav tako odločajo racionalno: izbirajo med ugodnostmi prostega časa in delom - zaslužkom. Ni torej neprostoVOLjne brezposelnosti. Obstaja naravna raven brezposelnosti, ki je posledica realnih dejstev – npr. čim več je denarnih pomoči brezposelnim, tem večja je.⁵ Vsak poskus zmanjšati število brezposelnih bo kmalu povzročil inflacijo in zmanjšanje dohodkov ljudi. Z zmanjšanjem potrošnje bo padla produkcija in zaposlenost. In tako se bo ravnotežje ponovno vzpostavilo na naravni ravni brezposelnosti. Denarna politika zato ne sme vplivati na realno gospodarsko dogajanje razen prehodno; uravnavanje inflacije v povezavi z zaposlenostjo in plačami dolgoročneje ne more biti uspešno (Phillipsova krivulja). Še več, povečana inflacija bo vodila v večjo gospodarsko nestabilnost. Stagflacija 70-tih let je potemtakem posledica keynesjanske ekonomije. M. Friedman je v dolgoletnem delu zavrnil vse njene poglavitne ugotovitve in se opredelil proti poseganju države v gospodarstvo. Tisto, kar je res pomembno, so trg, denar in svoboda, pri čemer svoboda ni le ekonomski pojem.

Racionalna pričakovanja. Vpliva Keynesa in njegovih naslednikov na gospodarsko politiko pa ni spodkopal le monetarizem M. Friedmana, ampak še bolj nova klasična ekonomija racionalnih pričakovanj (vodilni predstavnik R. E. Lucas, 1937 -). Temelji na ideji klasikov, da so posamezniki in podjetja v gospodarstvu racionalna koristoljubna bitja, ki, ko se odločajo, uporabljajo vse razpoložljive informacije in jih vključujejo v svoja predvidevanja. Upoštevajo tudi ukrepe narodnogospodarske politike. Glede na to, da takšne nove informacije udeleženci na trgu nemudoma integrirajo v svoje poslovno odločanje - v cene, obseg ponudbe - njihovo delovanje nevtralizira ukrepanje gospodarske politike.

⁵ Drugi ekonomisti so nasprotovali nezaposlenosti kot dejstvu, ki ga je treba sprejeti in uvedli izraz: stopnja brezposelnosti, ki ne pospešuje inflacije NAIRU.

To se dogodi tudi, ko pride do napak v predvidevanjih oz. nepredvidljivih dogodkov, saj ponudniki svoje cene kmalu zopet vrnejo na prejšnjo pravo, ravnotežno raven. Skladno s tem pristopom brezposelnost ne bo trajala dolgo. Brezposelni bodo pripravljeni delati za manj denarja, racionalno delujoči delodajalci pa jih bodo zaposlili. Nauki Keynesove politike so zato neučinkoviti.

44

Racionalni gospodarstveniki bodo upoštevali, da bo zmanjšanje davkov vodilo v proračunske primanjkljaje, ki jih bo treba v prihodnosti pokriti. Zato bodo varčevali, da bodo lahko pokrili prihodnje obveznosti. Zmanjšanje davkov tako ne bo spodbudilo povečane ponudbe. Nekoliko pozneje je bil ta pristop delno spremenjen: proizvodnjo je treba davčno razbremeniti, kar jo bo pocenilo, spodbudilo investiranje, zmanjšalo brezposelnost (supply side economics - nedavne slovenske davčne spremembe so do neke mere zapoznel odsev reaganizma).⁶ Njihov pogled na gospodarske cikle je naslednji: gospodarska nihanja so naravna in se nenehno dogajajo, vendar se na trgih hkrati vzpostavljajo ravnotežja (skladno z Walrasovo teorijo splošnega ravnotežja). Možnost državne intervencije, da se postavi po robu gospodarskim ciklom, je zato majhna in jo je treba omejiti na stabilne in predvidljive ukrepe tako v fiskalni kot v denarni politiki. Nestabilnost ni posledica delovanja trgov, ampak napačnega ukrepanja države. Vendar del liberalnih ekonomistov vidi izvor ciklov v tržnem delovanju: presoja udeležencev na trgu je lahko napačna, lahko zavlada preplah, delovanje špekulantov lahko potisne cene višje in višje od točke ravnotežja, nato baloni počijo, kriza se razširi. Tako pride v kapitalizmu do ozdravitve gospodarstva od ekscesov oziroma samo-ozdravitve.

Kritiki prvih kot drugih, neokeynesijanci, ugotavljajo, da so v tržno delovanje vgrajene sistematične nepravilnosti, zato trg niti ekonomsko niti družbeno ne deluje ustrezno.

K prvi smeri raziskav sodi še delo G. Beckerja (1930 -). Becker predstavlja vrh sodobnih neoliberalnih ekonomskih razmišljanj o racionalnem koristoljubnem delovanju ljudi. Predpostavko o maksimiranju koristnosti je razširil na številne netržne odnose med ljudmi. Razvil je ekonomijo kriminala, družine, zasvojenosti, človeškega kapitala in diskriminacije. Odločitev o poroki in odnosih v družini je analiziral na podoben način kot tradicionalna teorija podjetja. Posamezniki iščejo partnerja, ki jim bo zagotovil maksimalno koristnost, tako kot podjetje išče najboljšega sodelavca. Tisti, ki dlje časa zbirajo informacije, imajo več možnosti, da se pravilno odločijo – podatki za ZDA so potrjevali, da je verjetnost ločitev pri porokah mladih takrat manjša. Družina izboljšuje svojo koristnost s specializacijo dela članov. Odločitev glede otrok (nasprotno od R. T. Malthusa) je podobna odločitvi potrošnikov glede avtomobila ali počitnic. Vzgoja otrok terja veliko stroškov, časa staršev in zmanjšuje

⁶ Reaganovo geslo: če bodo bogati imeli več bodo od tega imeli nekaj tudi revnejši se v praksi ni uresničilo. Neenakost je v ZDA leta 1986 dosegla najvišjo raven po drugi vojni; med letoma 1979 in 1986 se je število revnih družin z otroci povečalo za 35%, brezposelnost je presegla 10% in število ljudi, ki so prejeli katerokoli federalno pomoč je bila najnižja v zgodovini socialnega zavarovanja. D. Harvey, navedeno iz Haralambos in Holborn: Sociology; Collins, London 2004, str. 976

čas za zaslužek. Če dodatna koristnost otrok staršem ne odtehta teh izgub - z veseljem do vzgoje, zaradi želje po potomstvu, ali želje po oskrbi v starosti - jih ne bodo imeli. Zasvojenost z mamili in alkoholom je prav tako možno razložiti z racionalnim delovanjem. Navade so dobre in slabe – prve povečujejo blaginjo v prihodnosti, npr. redna telovadba, zdrava prehrana. Kajenje in mamila zmanjšujejo prihodnjo blaginjo, so škodljiva. Vendar to ne pomeni, da ljudje ravnajo iracionalno – dajejo le prednost trenutnim zadovoljstvom pred prihodnjo blaginjo. Zasvojenost je močna navada in rezultat racionalnega tehtanja pričakovanih sedanjih in prihodnjih zadovoljstev. Človeški kapital je analogen fizičnemu kapitalu kot so stroji, zgradbe; ljudje lahko investirajo v sebe da bi pridobili dohodke v prihodnosti, prek izobrazbe, treninga, pridobivanja novih usposobljenosti. V to sodi tudi nakup zdravstvenih storitev, čas porabljen pri iskanju boljše zaposlitve, pripravljenost za preselitev. Empirični testi teorije človeškega kapitala ZDA so pokazali, da takšno investiranje prinaša večje zaslužke, medtem ko manjše povzroča povečanje stroškov (D. Mincer 1974). Skladno s tem pristopom, je G. Becker zavrnil obstoj diskriminacije na trgu dela med moškimi in ženskami, med belci in črnci. Večje plače za žene na trgu v primerjavi s koristnostjo gospodinjkega dela bodo povzročile povečanje stroškov vzgoje otrok in s tem manjšo rodnost. Diskriminacije na trgu dela za žene ni - nižje plače zanje so posledica specializacije za gospodinjka dela. To pa je končno stvar izbora, podobno kot prednost ali okus, ki ga pripisujemo tej ali drugačni hrani. Skratka, vse te odločitve je treba gledati v luči racionalne izbire posameznika.

Šola, imenovana tudi revolucija racionalnih pričakovanj, je dominirala zahodni narodnogospodarski politiki od poznih 70-tih do zgodnjih 90-tih let. Po eni strani ne kaže podceniti njenega pomena za demokratizacijo narodnogospodarske politike, za utemeljevanje makro politike na delovanju gospodarskih subjektov, ali zanemariti njeno izhodišče, da se tako podjetniki kot nosilci narodnogospodarske politike odločajo racionalno upošteva tudi pričakovano dogajanje. Prav tako ne gre spregledati siceršnjega naraščanja racionalnih pogledov na življenje na Zahodu. Vendar je neoliberalizem zanemarljivo ključne ugotovitve ekonomistov- predhodnikov. Miselna napaka je že v izhodišču. Kot sta svoj čas opozorila K. Marx in še jasneje Émil Durkheim: družba, tudi sedanja pluralna, je posebna tvorba, ki je ni moč zvesti na seštevke individualnih dejanj. Zato se ne more uspešno uravnavati samo z dejanji posameznikov. To velja tudi za trg in samoregulacijo trga. Zgolj ekonomsko gledano ni utemeljitve za to, da se lahko trg na ta način smotno uravnava. Gledano z družbenega vidika trg ne zagotavlja ekonomske pravičnosti, ustvarja neenakosti med ljudmi, ki terjajo poseg širše skupnosti - J. Bentham in A. Pigou (del dokazov je v nadaljevanju). Gospodarskega udejstvovanja posameznika prav tako ni moč zvesti le na racionalno, koristoljubno delovanje in tržne odnose enostavno razširiti na družino, mamila itd. Vrsta stvari in omejitev vpliva in nas oddaljuje od racionalnega koristoljubnega delovanja (del ugotovitev je na kraju v delu o psihologiji). Nadalje vplivi med posamezniki in družbo so heterodoksni, realno drugačni, kot jih vidijo neoliberalni ekonomisti. Na to je jasno opozorila gospodarska praksa: dvanajstletni gospodarski zastoj ob hkratnem nižanju cen na Japonskem (kaže biti pozoren na anti-monetarno izjavo guvernerja centralne banke,

da bo potoval po državi in iz letala metal denar – proti koncu krize je prišlo do plasiranja denarja gospodarstvu mimo bančnega sistema!), južnoazijska finančna kriza, trdovratna brezposelnost v večini zahodnih držav, gospodarski cikli, škoda nastala iz špekulativnih poslov za mnoge ljudi. Tega dogajanja ni bilo moč pojasniti le kot napake v tržnem delovanju in s teorijo racionalnih pričakovanj, ob vsesplošnim racionalnem delovanju.

3. Novo keynesjanstvo

46

Trg ne deluje tako svobodno in prostovoljno, kot trdijo neoliberalci. Konkurenca na njem ni popolna, nepopolno delovanje trga se odraža na neprilagodljivosti cen za blago, delo, denar. Pomemben vzrok je ekonomska moč posameznih udeležencev na trgu; velika podjetja skušajo onemogočiti konkurenco in tudi vplivati na potrošnike ter vlado. Potrošnik dejansko ni kralj. Velika podjetja se skušajo na več načinov osvoboditi tržnega delovanja, posebej njegove nestanovitnosti, saj so njihove investicije velike in si ne morejo privoščiti, da izdelki nato ne bodo našli kupcev. Zato se mora tudi na drugi strani vzpostaviti moč, ki je sposobna prvi kljubovati – in to se v realnem gospodarskem svetu dogaja. Sindikalna organiziranost delavstva je upravičena, saj je le tako lahko partner organiziranemu kapitalu. Toda tudi država naj podpre organiziranost dela in prav tako drobno gospodarstvo ter skuša sile na trgu uravnovesiti – teorija nasprotujočih si sil (J. K. Galbraith, 1906 -2006).

Nadalje, cene se ne prilagodijo nemudoma tehnološkim in drugim spremembam in tako ne odpravljajo neravnotežja na trgu med ponudbo in povpraševanjem. Podroben pogled na delovanje posameznih trgov (in ne na medsebojno odvisno delovanje trgov), t. j. na trg blaga, trg dela, kreditni trg idr., dokazuje učinke nepopolne konkurence na njih. Cene na trgu so neprilagodljive (vendar ne nominalno rigidne kot so prej ugotavljali neokeynesijanci), ampak realno neprilagodljive.

Novi keynesjanci v svojih proučevanjih upoštevajo racionalno ravnanje in racionalna pričakovanja gospodarskih subjektov. Skušajo pa razložiti zakaj, na primer, obstaja brezposelnost v svetu racionalnih subjektov, kako na to vplivajo deformacije tržnega delovanja, navade, stereotipi, posebej pa znanstvena dognanja.

Asimetrija informacij. Standardna ekonomska teorija, kot se je učila na ekonomskih visokih šolah zadnjih 200 let, je izhajala iz predpostavke, da imajo udeleženci na trgu enako in pregledno znanje o poslih. Vedeli so sicer, da informacije niso ravno popolne, vendar so menili, do bo trg z zmerno nepopolnimi informacijami deloval podobno. Znanstveno delo o asimetriji informacij je pokazalo, da so bile prejšnje ugotovitve napačne (vodilni predstavnik J. Stiglitz, 1943 -). Včasih je več informacij na strani kupca, včasih prodajalca. Pravih informacij za poslovno odločanje ni vedno lahko pridobiti, niso na razpolago, se skrivajo. Kako sicer pojasniti, da nekdo kupi delnice, za katere prodajalec vé, da bodo jutri ničvredne. Informacijski problemi lahko povzročijo previsoko brezposelnost, previsoke

obresti, gospodarske vzpone in zastoje. Zato je narodnogospodarske politika nujna za izboljševanje gospodarskih razmer.

Trg denarja. Ime novi keynesjanci je predvsem povezano z njihovim zaključkom: ob dovolj splošnih pogojih lahko denarna politika učinkuje na gospodarska gibanja. Predpostavko, da je hitrost, obračanje denarja v obtoku v zahodnih državah stabilna ter da je potemtakem potrebno le njegov obseg, maso povečevati, tako kot raste obseg proizvodnje, je ovrgla znana analiza v 12 zahodnih državah (N. Kaldor 1908 – 86). Hitrost se spreminja in tudi med državami ni enaka. Prav tako je vzročnost med denarno ponudbo in gospodarsko aktivnostjo obratna, kot jo prikazujejo monetaristi. Povečanje denarne ponudbe je navadno posledica povečane gospodarske aktivnosti, odnosno povečanja cen. Dejansko so banke kreatorji denarne ponudbe prek povečanih posojil, ki spremljajo širjenje aktivnosti; če se aktivnosti zmanjšujejo, se zmanjšuje tudi povpraševanje po kreditih. Tudi pri vnaprejšnjih vplačilih (cash in advance) gre za dva pomembna denarna pojava. Čas med nakazilom in prihodnjim plačilom lahko služi za plasma na finančnem trgu in kot likvidnostna rezerva. S tem pa nastaja odstop od »čistega monetarizma« v »nečisti monetarizem« kot posledica prodaje t. i. gotovinskega blaga po eni strani in blaga na kredit po drugi strani. Razen tega velja upoštevati, da so s plačevanjem povezani večji ali manjši stroški. Zato blago na en ali drug način lahko postane denar, posebej se to nanaša na trajne dobrine (A. Smith, K. Marx). Katero blago prevzema vlogo denarja, je v veliki meri arbitrarno. Ta samo-uvredba denarja v splošno walarasijansko ravnotežje skupaj s prej omenjenimi pojavi ostaja tako s stališča povpraševanja po denarju zagonetna in v Friedmanovi splošni enačbi kvantitativno neopredeljena. Za nove keynesjance so pglavitni problem kanali vključevanja denarja v obtok in s tem povezani vplivi na splošno gospodarsko ravnotežje, zlasti učinki denarne politike na efektivno povpraševanje. Raziskovali so predvsem dve vprašanji. Prvo, kako lahko restriktivna denarna politika vpliva na zmanjšanje proizvodnje prek omejevanja kreditiranja? Drugo, kako ekspanzivna denarna politika lahko vpliva na povečanje proizvodnje bolj kot na povečanje cen (nad njihovo nominalno ravniyo)? Keynesova teorija je pri vključevanju denarja v obtok upoštevala predvsem višino stroškov kapitala in, da denarne injekcije pospešujejo aktivnosti v gospodarstvu. Miselna nadgradnja tega pristopa izhaja še naprej iz tega, da centralna banka z zvišanjem obrestne mere na denarnem trgu vpliva na povečanje stroškov (restriktivna politika) oz. z njihovim znižanjem (ekspanzivna politika) na njihovo znižanje. S tem vplivom na stroške refinanciranja finančnih posrednikov (bank) posledično vpliva na kreditne obresti gospodarskih subjektov, kreditojemalcev. Upošteva je to, gospodarski subjekti, ki delujejo po logiki čim boljše izbire portfelja, spreminjajo sestavo svojih aktiv – opredmetenih in finančnih sredstev, ki jih imajo v posesti. Kljub temu denarna politika prizadene predvsem investiranje podjetij – odvisno od večje ali manjše zamenljivosti njihovih aktiv. Bistvena dopolnitev je naslednja: pri vplivu finančnih posrednikov na gospodarske subjekte na kreditnem trgu gre za asimetrijo informacij. Posojilodajalci ne poznajo natančno bonitete posojilojemalcev, niti kako nameravajo uporabiti svoj portfelj. Obenem povečanje dolžniških obresti zaradi restriktivne denarne politike slabi selekcijo posojilojemalcev (antiselekcija). Delež posojilojemalcev z rentabilnimi, toda tveganimi

programi se poveča, z njimi pa tudi tveganja kot vgrajena, notranja sestavina kreditne dejavnosti. Banke zato ne povečajo obresti, ampak omejijo kreditiranje. Neprilagodljivost obresti navzgor in omejitev kreditiranja so torej njihov optimalni odziv na pomanjkljive informacije na kreditnem trgu. Omejitev zmanjša razpoložljivo financiranje nefinančnim subjektom, zlasti podjetjem. Restriktivna denarna politika torej učinkuje na investiranje in tako na splošno raven proizvodnje; manj na spremembo strukture aktiv podjetij kot na raven povpraševanja po kreditnih sredstvih. Iz tega izvira naslednja znana kritika monetarizma: ni denar tisti, ki vrti svet, ampak krediti. Pri tem gre izključno za analizo ravnanja finančnih posrednikov; pogoji kreiranja denarja niso zajeti, posojilojemalci imajo pasivno vlogo. Toda analiza ponovno ugotavlja ne-nevtralnost denarja.

48

Drugi so analizirali, kako lahko ekspanzivna denarna politika poveča povpraševanje in s tem realno gospodarsko aktivnost tako, da proizvajalci bolj povečajo ponudbo blaga kot cene. Ta analiza je odgovor na analizo R. Lukasa, da imajo realen vpliv na gospodarjenje samo nepričakovani denarni šoki. Njihov zaključek je; če povečanje denarne mase izzove povečanje celotnega povpraševanja prek dejanskih plačil (pouk iz japonske stagflacije!), če je konkurenca nepopolna, monopolistična ter so potemtaka cene blaga nad mejnimi stroški, imajo podjetja ob povečanem povpraševanju interes, da povečajo cene in s tem profit. Toda praksa kaže, da se ob objavljenih, izdanih cenikih (učinek kataloga cen) njihovo spreminjanje stroškovno ne splača. Nastane nominalna rigidnost cen, cene se ne prilagajajo navzgor, oziroma se prilagodijo manj, kot se poveča produkcija.

Raziskavi tako uvajata možnost povečanega povpraševanja in produkcije s pomočjo denarne injekcije, vendar na ortodoksen način, prek dejanskih plačil. Deluje pri šibkih gospodarskih nihanjih in spremembah povpraševanja, ko bi prilagoditev cen povzročila več stroškov kot dobička. Analiza še ugotavlja, da se povečanje cen dejansko ne dogaja kontinuirano, ampak v skokih. Upošteva te raziskave in informacijske probleme še na drugih trgih je realna slika gospodarskega dogajanja in posebej zdravljenja kriz vsebinsko drugačna kot pri neoliberalcih.

Oba tokova ekonomske misli sta se zbližala, ko so novi keynesjanci začeli sprejemati realne (namesto nominalnih) rigidnosti cen na trgih. Če so problem realne rigidnosti, potem je razlika med njimi naslednja: neoliberalci jih pripisujejo zunanjim dejavnikom – državna intervencija je nepotrebna; novi keynesjanci ugotavljajo, da so to notranji problemi trgov, saj gre za optimalno ravnanje subjektov, vendar ob neizogibnih nepravilnostih tržnega delovanja – državna intervencija je nujna.

Toda udeleženci na trgu se razlikujejo še glede dostopa do kreiranja denarja - podjetniki, zaposleni. To vodi novejše raziskovalce od mikro ekonomske razlage denarja nazaj k makroekonomski heterodoksni teoriji.

Trg dela. Asimetrija informacij na trgu dela kaže, da se plače ob zmanjšanju gospodarske aktivnosti ne znižajo – rigidnost plač navzdol. Trg dela dejansko ne deluje tako, kot uči neoliberalna ekonomija tudi, ko gre za zaposlovanje žena in manjšin (B. R. Bergmann, 1927 -). Po eni strani obstajajo razlike v višini plač med moškimi in ženskami za enaka delovna mesta - diskriminacija. Po drugi strani so nekatere skupine delovnih mest odprte predvsem ženskam, nekatere druge pa moškim - segregacija. V povezavi s tem delovanje trga prav tako ne zagotavlja ustrezne skrbi za otroke. Po neoliberalcih (G. Becker) naj bi trg sam odpravil diskriminacijo. Podjetja, ki ne diskriminirajo, bodo v povprečju plačala nižje plače in več zaslužila ter končno tako iz poslovanja izločila podjetja, ki diskriminirajo. Vendar v dejanskem življenju ni tako, kultura družbe in miselne navade tega ne dopuščajo. Analiza sociologov ugotavlja, da gre za predsodke, ki so daleč od racionalnega ekonomskega odločanja. Pomembni so še ugovori, da prilagodljivost plač navzdol oz. navzgor dejansko ne poteka tako prostovoljno in hitro; pri prilagoditvah nastajajo napetosti in konflikti. Šele z upoštevanjem precej več dejavnikov je možno razumeti, ali so ljudje brezposelni zaradi pomanjkanja dela, ali zaradi tega, ker dajo prednost prostemu času.

V raziskavi odvisnosti med inflacijo in plačami pomeni napredek delo E. S. Phelps (Nobelova nagrada za ekonomijo, leto 2006). Prej je veljalo, da nižja inflacija pomeni višjo brezposelnost in obratno. Se pravi, ko je zaradi brezposelnosti ponudba dela večja ter pritisk na povečanje plač manjši, je tudi inflacija manjša (to povezanost, poimenovano Phillipsova krivulja, sta na podlagi podatkov za ZDA, obdobje 1933 – 1958, utemeljila P. Samuelson in R. Solow). E. Phelps je v analizo vključil še pričakovanja podjetij in zaposlenih glede inflacije in plač. Empirično je dokazal, da je vodenje dolgoročneje politike nizke inflacije prav tako najboljša rešitev za brezposelnost, saj se ravnanja podjetij in zaposlenih hitro prilagodijo pričakovani inflaciji. S tem pa se izničijo trajnejše možnosti povečevanja zaposlenosti in nastanejo druge nezaželene posledice. Toda pozor, avtor trdi, da ta odnos ni zakovan, ker je še pod vplivi tehnološkega razvoja, storilnosti, ukrepov gospodarske politike. V dolgoletnem študiju je s soavtorji zavrnil radikalne neokeynesjance ter njihovo prepričanje, da je možno doseči polno zaposlenost, toda tudi zagovornike ekonomije ponudbe (reaganizem in tatcherizem). Njegove ugotovitve se Slovenije dotikajo predvsem prek kritike neoliberalcev, po mnenju katerih stalno znižanje davkov na delo trajno spodbuja ljudi, da bi več delali, ne da bi se ob tem zmanjšala učinkovitost dela. Dokazuje, da je učinek znižanja teh davkov na razvoj le začasen - razen v primeru resnega zmanjšanja socialnih podpor in ob občutnem povečanju davkov na premoženje. Prvi je še dokazal velik vpliv delavcev na širjenje novih tehnologij.

Paul Krugman (1953 - ; zadnja Nobelova nagrada za ekonomijo) je znan po enostavnih, nekonvencionalnih razlagah zapletenih ekonomskih pojavov. V analizi ameriškega gospodarstva v 90-tih letih ugotavlja, da je to obdobje, ko ameriško gospodarstvo ni ravno uspešno, a ni politične zahteve, da bi bilo uspešnejše. To je obdobje zmanjšanih pričakovanj ljudi, ki pa so se s tem sprijaznili. Ljudi skrbijo majhne zadeve, navadno pa ne moremo ali nočemo napraviti nekaj, kar bi izboljšalo temeljna vprašanja življenja. Za delovanje

narodnega gospodarstva so bistvene tri stvari, ki vplivajo na življenjsko raven: produktivnost, razdelitev dohodka (dohodkovna neenakost) in brezposelnost – drugi ekonomski problemi so povezani z njimi. Vendar ta vprašanja niso v središču pozornosti ekonomske politike, tvorcem te politike so znana, a temeljite spremembe teh problemov bodo prišle na dnevni red šele, ko bo gospodarstvo v krizi. Volivci so se večinoma pripravljene sprijazniti s »plavanjem« ekonomske politike s tokom, a prišel bo čas (po prognozi avtorja med 2004 in 2010 – kar se je dogodilo), ko niti te možnosti ne bo na razpolago. Kronične bolezni ZDA, trgovinski deficit, inflacija, skupaj s problemi ekonomske politike, kot je proračunski deficit, dolar, zdravstveni sistem ter finančne prevare z novimi, nekontroliranimi načini špekuliranja bodo pripeljale do krize.

50

Institucionalizem. Pomembni ugovori neoliberalizmu so povezani še z ekonomisti, ki skušajo razložiti, zakaj so nastale družbene institucije in posebej njihovo vlogo pri urejanju oz. vplivanju na človeško ravnanje in njihove ekonomske učinke (viden predstavnik Douglass Cecil North, 1920 -). Institucije urejajo politično, ekonomsko in družbeno vedenje ljudi; vključujejo navade in običaje kot tudi formalne oblike prisile predpisane z zakoni. Analize mnogih ekonomistov predpostavljajo obstoj trga, toda ne spuščajo se v to, kako se je trg v zgodovini razvijal. Institucije so tipičen »izdelek« ljudi, pri katerem gre za odnose med ljudmi, ki se nanašajo na urejanje skupnih zadev. Institucije vplivajo na stroške proizvodnje, možnosti prodaje in gospodarsko rast. Pomembne so, ker urejajo lastninske pravice in varujejo podjetniške spodbude ter zagotavljajo prisilo pri izvajanju ekonomskih pravil. Država je tako postala pomemben dejavnik, ki mora pogosto izbrati srednjo pot izmed dveh možnosti. Po eni strani mora preganjati goljufije, toda zopet ne toliko, da zatira podjetništvo in zavira gospodarsko rast. Institucije so pomembne tudi, ker so tesno povezane z ideologijo in psihološkimi in sociološkimi značilnostmi posamezne skupnosti. Pomagajo določati, kako ljudje pojmujejo poštenost in kaj je sprejemljivo družbeno vedenje, to pa povratno deluje na ravnanje ljudi. Ta analiza opozarja, da je posameznik negotov in mu ni dovolj jasno, kaj je njegov interes. Posledično podlega mitom, ideologijam, popularnim prepričanjem in navadam.

Nasprotno od G. Beckerja, ki je prišel do zaključka, da so naložene kazni in nagrade posamezniku pomembnejše kot ideologija, je North prepričan, da je manj možnosti, da se bodo razpasle tatvine, če ljudje verjamejo, da gospodarski sistem deluje ustrezno. Če ljudje verjamejo vladi, da dobro opravlja delo, je manj verjetno, da bodo goljufali pri davkih. Zastavil je še vprašanje zakaj obstajajo neučinkovita pravila in institucije? Po njem je razlog treba iskati v neučinkovitosti trgov. Korporacije in organizirane skupine so sposobne pri vladi zase izposlovati posebne ugodnosti, izguba za vse druge pa je zaradi tega majhna in nasprotovanja niso velika. Volivci si ne prizadevajo, da bi bili informirani, ker njihov glas ne more odločiti o končnem izboru. Vprašanja so razen tega pogosto vsebinsko zahtevna ter se jim volivci izogibajo. Prevlada ideologija, ljudje volijo za enostavne, a napačne ideje, za karizmatične kandidate brez vsebinskega znanja ter za status quo. North upošteva, da so ljudje socializirana bitja, ki se vedejo skladno z družbenimi pravili in da ta imajo pomemben vpliv nanje.

4. Psihologija

Najnovejše empirične raziskave gredo še dlje in začenjajo presegati tradicionalni pogled, do kam naj seže ekonomska analiza odločanja ljudi. Odločilen je premik od merjenja zunanjega vedenja ljudi (behaviorizem), k merjenju notranjih občutij prek biopsiholoških procesov; ne več kaj in koliko ljudje kupujejo, ampak kaj pri tem doživljajo. D. Kahneman (Nobelova nagrada za ekonomijo, 1934 –) je s sodelavci razvil več metod meritev, kaj ljudje na lestevici od 0 – 10 občutijo ob odločitvi. Njegova vodilna misel je: z racionalnostjo ni moč obvladati negotovosti, ljudje pa smo narejeni tako, da predpostavljamo, da je svet možno razumeti. Njegove raziskave so resno ogrozile nauk o racionalnem odločanju (ne le pri intuitivnih možganskih procesih). Ljudje se redno motimo pri načrtovanju svojih dejavnosti; načrt se navadno ne ujema z dejanskostjo. Spomini ljudi so pogosto varljivi, defektni – nekdane odločitve se nam zdaj zdijo boljše kot takrat ko smo jih sprejeli. Ljudje tudi razmišljamo kaj je v medsebojnih odnosih pravilno in pravično. Pri odločanju pogosto uberemo bližnjice, se odločamo tako kot naši prijatelji, vpliv ima tudi odločanje drugih ljudi. S tem pa se oddaljujemo od maksimiranja koristnosti in racionalnega služenja svojemu koristoljubju (tako moralnemu kot nemoralnemu).

51

Paul J. Zak pa je raziskoval, kakšne fiziološke, posebej nevrnske reakcije izzovejo pri ljudeh poslovne odločitve, ki vsebujejo moralne vrednote. Upošteval je raziskave drugih, ki so širše zastavili vprašanje morale v odločitvah in ki ugotavljajo, da pri reševanju moralnih dilem, ljudje veliko bolj uporabljajo čustva kot razum. V nevro-ekonomskih poizkusih s študenti so preverjali, ali bo posameznik z neznancem delil večjo vsoto denarja, ki mu ga je ta zaupal, a si ga lahko tudi nepošteno prisvoji. Možgani takrat izločajo star hormon oksitocin, ki sesalce veže na njihovo potomstvo in človeka usmerja v skrb za življenjskega partnerja in ljubezen do njega. Oksitocin je dejaven v tistih predelih možganov, ki so se razvili v starejših obdobjih evolucije in so zunaj območij zavesti. Imamo torej čut, ki nam pravi, da je pravilno deliti nekaj z nekom, ki nam je zaupal. Ugotovil je, da zaupanje poveča izločanje oksitocina in spodbuja k vzajemnemu vedenju – k delitvi denarja. Avtor zaključuje; »Zgrajeni smo na način, da radi sodelujemo in v tem najdemo zadoščenje... « Okoli 2% študentov v poskusu pa je bilo popolnoma nepripravljenih na sodelovanje. Namesto, da bi si delili denar s tujcem, ki jim ga je zaupal, bi raje obdržali ves denar. P. J. Zak zanje uporablja tehnični izraz bastardi, izrodki. Možgani teh ljudi delujejo na poseben način. Njihove značajske poteze so podobne tistim pri asocialnih ljudeh. Drugače kot pri večini jih ne briga za druge; eden od razlogov zato so najbrž motnje v izločanju oksitocina. S tem skuša s strani nevroznanosti pojasniti nemoralne poslovne navade.

Pomemben prispevek k raziskavam tržnega ravnanja sodobnega človeka je delo psihologa in sociologa E. Fromma (1900-1980). V zahodnem tržnem gospodarstvu se je izoblikoval nov značaj ljudi - ljudje prodajajo samega sebe kot tržno blago. Na trgu je odločilna menjalna in ne dejanska vrednost blaga in tudi ljudje prilagodijo svoj značaj temu, kar trg povprašuje. Človek sprejema vlogo direktorja, odvetnika, tajnice; osebnost tajnice mora

biti v privlačnem »omotu« z vtisom, da je vesela, zdrava, prijetna, zanesljiva. Odnosi med ljudmi so neosebni; cenjena sposobnost je hitro navezovanje stikov vendar površnih. Dejanske človeške lastnosti kot je poštenost in bolj ali manj tudi znanja imajo drugoten pomen. Pojem lastne koristi se je zožil. Nadomestek za pristen občutek istovetnosti s samim seboj so gmotne koristi, ugled, položaj in uspeh. Zato je človek odvisen od tega, kako drugi gledajo nanj, a oddaljil se je od samega sebe. Podreja se brezimni oblasti trga in se vede: sem tak kot me želite. Ker se obenem še razmere na trgu spreminjajo je negotov in osamljen. Razvije se navzkrižje med njegovimi resničnimi koristmi in tistimi, ki mu jih vsiljuje trg.

Novejša literatura:

Beaud Michel / Dostaler Giles: La pensée économique depuis Keynes; editions du Seuil, Paris 1993;

Blaug Mark: La pensée économique; 5 izdaja, Economica, Paris 1999;

Bouchet Michel-Henry, Ceram Sophia-Antipolis: La globalisation; Pearson Education, Paris 2005;

Chareaux Gérard, Joffre Patrick, Koenig Gérard: Les Grands Auteurs en Économie; EMS, Caen 2000;

Cotta Alain, Coralie Calvet: Les Quatre Piliers de la Science Économique; Fayard 2005;

Deleplace Ghislain: Histoire de la pensée économique; druga izdaja, Dunod, Paris 2007;

Fromm Erich: Človek za sebe; Amalietti&Amalietti, Ljubljana 2002;

Haralambos in Holborn: Sociology; 6 izdaja, London 2004;

Hunt E. K. : Property and Prophets; 4 izdaja, Harper&Row, New York 1981;

Lecomte Tristan: Le pari du commerce éqitable; Editions d'Organisation, 2004;

Paul Krugman: Doba smanjenih očekivanja; Ekonomska politika SAD u 1990-im godinama; MASMEDIA, Zagreb 2002;

Paul Krugman: The conscience of a Liberal: Reclaiming America from the Right: Allen Lane, Penguin Books, London 2007;

Pressman Steven: Fifty Major Economists; second edition, Routledge, London, New York, 2006;

Stiglitz Joseph: Making Globalisation Work; Penguin Books, London 2007;

Leto	Prebivalstvo			Domače končno trošenje za blago in tržne storitve						Skupno		
	mio. €	letni porast	mesečna rast	Investicije v osn. sredstva			Širša država			mio. €	letni porast	mesečna rast
				mio. €	letni porast	mesečna rast	mio. €	letni porast	mesečna rast			
2000	10153	9.3	0.97	4585	6.4	0.33	1401	8.9	0.88	16141	8.4	0.77
2001	11202	10.3	0.79	5002	9.1	1.00	1609	14.8	1.30	17814	10.4	0.89
2002	12266	9.5	0.69	5318	6.3	0.33	1742	8.3	-0.12	19328	8.5	0.51
2003	13358	8.9	0.68	5954	12.0	0.98	1883	8.1	0.45	21196	9.7	0.74
2004	14196	6.3	0.56	6783	13.9	1.11	1793	-4.8	0.12	22774	7.4	0.68
2005	14967	5.4	0.41	7210	6.3	0.60	1910	6.5	0.57	24088	5.8	0.48
2006	15955	6.6	0.45	7959	10.4	1.37	2073	8.5	0.50	25988	7.9	0.74
2007	17205	7.8	0.73	9631	21.0	0.99	2212	6.7	1.16	29048	11.8	0.87
2008	19243	8.8	0.00	10405	9.78	0.87	2526	14.18	1.35	32174	9.50	0.87
2008/1	1216	2.07	-0.84	732	29.23	3.52	155	19.32	-0.38	2103	7.85	0.49
2	1513	25.15	2.79	839	23.71	2.99	169	15.46	1.47	2521	23.97	2.78
3	1661	9.94	0.81	880	9.95	0.40	199	31.07	2.97	2740	11.25	0.84
I	4390	12.25		2451	19.85		523	6.68		7364	14.24	
4	1663	13.18	1.40	889	20.91	1.42	185	19.16	-2.37	2736	15.98	1.10
5	1712	12.05	1.12	936	11.39	1.64	199	17.66	2.31	2847	12.20	1.34
6	1688	10.85	0.29	915	10.19	-0.58	205	29.76	2.06	2809	11.83	0.13
II	5063	12.01		2740	13.88		589	22.11		8392	13.28	
7	1690	8.01	0.38	923	9.20	-0.06	204	19.86	1.77	2816	9.18	0.34
8	1483	4.19	-0.75	863	4.20	0.04	186	1.24	-0.10	2531	3.97	-0.44
9	1710	9.76	0.77	1004	13.51	-0.08	196	19.50	2.02	2911	11.64	0.60
III	4883	7.41		2790	9.07		586	13.15		8259	8.36	
10	1712	2.43	-0.03	968	5.64	-0.38	208	10.75	0.44	2888	4.05	-0.10
11	1581	5.82	-0.22	787	-2.81	-3.26	241	13.82	1.00	2609	3.72	-1.08
12	1614	4.22	-1.16	669	-9.96	-7.43	378	17.59	3.80	2661	1.84	-2.43
IV	4907	4.09		2424	-1.82		827	14.71		8158	3.21	
2009/1	1241	2.08	-2.53	569	-22.19	-5.14	172	10.94	-4.00	1817	-13.58	-3.45
2	1449	-4.26	0.40	641	-23.62	-5.39	179	6.23	-0.85	2076	-17.66	-1.48
3	1690	1.76	-0.04	708	-19.59	-5.72	196	-1.98	-0.26	2593	-5.37	-1.72
I	4380	-0.23		1918	-21.75		547	4.49		6486	-11.92	
4	1582	-4.83	-0.62	662	-25.52	-3.65	213	15.27	-0.74	2457	-10.20	-1.49

Leto	Izvoz Slovenije *				Izvoz Slovenije izven EU27 **				Izvoz EU27 **				Izvozne cene Slovenija **		Izvozne cene EU27 **	
	mil. €	letni porast	mesečna rast	mil. €	medletna stopnja	mil. €	medletna stopnja	mil. €	medletna stopnja	indeks	medletna stopnja	indeks	medletna stopnja	indeks	medletna stopnja	indeks
2000	9481	18,1	1,41	2647,5	25,3	849739	24,4	849739	24,4	100,0	-	100,0	-	100,0	-	-
2001	10336	9,0	0,01	30378	14,7	884707	4,1	884707	4,1	102,9	3,0	101,4	3,0	101,4	1,5	1,5
2002	10943	5,9	0,76	3439,4	13,2	891899	0,8	891899	0,8	102,2	-0,7	100,3	-0,7	100,3	-1,1	-1,1
2003	11285	3,1	0,34	3590,5	4,4	869236	-2,5	869236	-2,5	101,9	-0,3	96,4	-0,3	96,4	-3,9	-3,9
2004	12783	13,3	1,45	4276,0	19,1	952925	9,6	952925	9,6	102,0	0,1	96,2	0,1	96,2	-0,2	-0,2
2005	14214	11,2	0,83	4927,4	15,2	1053198	10,5	1053198	10,5	104,5	2,4	99,6	2,4	99,6	3,5	3,5
2006	16760	17,9	1,35	5848,1	18,7	1159833	10,1	1159833	10,1	106,4	1,8	103,4	1,8	103,4	3,8	3,8
2007	19387	15,7	0,85	6740,1	15,3	1237251	6,7	1237251	6,7	105,7	2,1	104,9	2,1	104,9	1,5	1,5
2008	19724	1,74	-0,68	7407	9,90	1308960	5,4	1308960	5,4	109,3	3,4	108,0	3,4	108,0	2,9	2,9
2008/1	1630	12,34	1,71	467	10,13	100766	10,9	100766	10,9	107,8	3,95	106,6	3,95	106,6	3,00	3,00
2	1681	12,97	1,08	599	26,66	109023	16,0	109023	16,0	107,5	2,67	107,3	2,67	107,3	3,37	3,37
3	1715	-3,65	-1,50	652	5,13	106123	-1,5	106123	-1,5	107,5	2,58	106,9	2,58	106,9	2,30	2,30
I	5026	6,51		1718	13,24	315912	8,0	315912	8,0	107,6	3,07	106,9	3,07	106,9	2,89	2,89
4	1831	17,98	1,61	700	30,42	115886	17,1	115886	17,1	108,6	1,40	106,2	1,40	106,2	1,24	1,24
5	1683	-0,71	-1,12	605	4,45	107123	4,8	107123	4,8	109,6	4,08	106,6	4,08	106,6	1,14	1,14
6	1728	3,35	-0,82	653	9,72	114036	5,8	114036	5,8	108,3	2,36	108,3	2,36	108,3	2,56	2,56
II	5242	6,57		1958	14,43	337045	9,1	337045	9,1	108,8	2,61	107,0	2,61	107,0	1,65	1,65
7	1776	4,47	0,43	716	19,84	121965	12,2	121965	12,2	111,1	4,71	108,8	4,71	108,8	2,84	2,84
8	1321	-8,20	-0,68	552	2,96	99229	-1,7	99229	-1,7	110,8	4,14	108,4	4,14	108,4	3,14	3,14
9	1864	11,48	0,54	710	18,61	114841	11,7	114841	11,7	109,6	2,91	109,4	2,91	109,4	4,09	4,09
III	4961	3,12		1978	14,19	336035	7,5	336035	7,5	110,5	3,92	108,9	3,92	108,9	3,35	3,35
10	1808	0,11	-0,31	683	7,63	119273	2,8	119273	2,8	109,1	2,63	108,9	2,63	108,9	3,62	3,62
11	1498	-13,92	-3,94	565	-7,50	100217	-10,7	100217	-10,7	110,8	5,22	109,5	5,22	109,5	3,79	3,79
12	1189	-14,58	-5,22	505	-5,43	99234	0,1	99234	0,1	110,4	4,35	108,5	4,35	108,5	2,84	2,84
IV	4495	-8,97		1753	-1,48	318724	-2,7	318724	-2,7	110,1	4,06	109,0	4,06	109,0	3,42	3,42
2009/1	1190	-26,99	-6,13	362	-22,59	75788	-24,8	75788	-24,8	107,6	-0,19	107,0	-0,19	107,0	0,38	0,38
2	1285	-23,56	-4,59	459	-23,40	85237	-21,8	85237	-21,8	109,6	1,95	108,2	1,95	108,2	0,84	0,84
3	1394	-18,72	-5,46	428	-34,35	93106	-12,3	93106	-12,3	108,0	0,47	107,6	0,47	107,6	0,65	0,65
I	3869	-23,02		1249	-27,33	254131	-19,6	254131	-19,6	108,4	0,74	107,6	0,74	107,6	0,62	0,62
4	1292	-29,44	-3,35	414	-40,87	87970	-24,1	87970	-24,1	107,0	-1,47	106,1	-1,47	106,1	-0,09	-0,09
5	1301	-22,70	-3,43													

*podatki SURS, ** podatki Eurostat

Leto	Uvoz									
	Uvoz Slovenije*			Uvoz Slovenije izven EU27**			Uvoz EU27**		Uvozne cene Slovenija**	
	mil. €	letni porast	mesečna rast	mil. €	medletna stopnja	mil. €	medletna stopnja	indeks	medletna stopnja	indeks
2000	10977	16.4	1.25	25374	18.4	992698	33.6	100.0	-	99.9
2001	11338	3.3	-0.32	2576.5	1.5	979145	-1.4	102.1	2.1	99.6
2002	11548	1.9	0.40	2601.9	1.0	936972	-4.3	97.0	-5.0	96.1
2003	12238	6.0	0.51	2874.5	10.5	935246	-0.2	94.8	-2.3	91.6
2004	14143	15.6	1.60	2562.6	-10.9	1027536	9.9	97.5	2.9	93.8
2005	15482	9.5	1.09	3368.1	31.4	1179850	14.8	107.2	9.9	102.3
2006	18313	18.3	1.29	4278.7	27.0	1351896	14.6	115.7	8.0	111.0
2007	21236	16.0	0.87	6050.0	41.4	1422211	5.2	120.2	3.9	111.7
2008	22648	6.65	-0.05	7240.0	19.7	1550276	8.12	128.0	6.8	121.8
2008/1	1816	18.54	3.92	580	43.22	131206	11.71	123.0	6.03	117.8
2	1848	17.41	1.84	551	27.79	122323	9.00	122.9	4.06	118.0
3	1915	1.70	-1.07	602	14.45	124793	4.70	125.3	4.33	119.1
I	5579	11.83		1733	27.23	378322	8.44	123.7	4.80	118.3
4	1994	18.27	2.01	587	22.49	130768	16.09	124.4	3.93	118.0
5	2007	8.37	0.43	614	14.57	127858	8.57	126.0	6.69	120.2
6	1962	9.92	-0.55	668	23.12	133294	13.70	127.8	7.30	124.9
II	5963	12.02		1868	19.98	391920	12.74	126.1	5.97	121.0
7	2047	13.09	0.96	687	41.04	144106	17.26	130.3	7.60	128.5
8	1638	4.87	-0.04	542	19.03	126474	7.61	130.5	9.66	127.6
9	2086	9.62	-0.12	632	8.35	138251	15.71	131.8	7.59	126.9
III	5771	9.40		1861	21.97	408830	13.60	130.9	8.27	127.7
10	2104	4.68	-0.17	684	17.80	136851	4.20	134.8	10.95	123.6
11	1714	-11.33	-5.14	577	7.51	124167	-3.97	133.1	9.64	121.4
12	1517	-11.08	-5.79	516	6.43	110220	-5.68	126.0	3.36	115.2
IV	5335	-5.56		1778	10.91	371238	-1.66	131.3	7.98	120.1
2009/1	1255	-30.89	-7.10	452	-22.15	103270	-21.29	119.8	-2.60	108.1
2	1336	-27.71	-6.48	469	-14.88	96124	-21.42	119.5	-2.77	110.3
3	1489	-22.25	-7.01	350	-41.85	102450	-17.90	123.6	-1.36	109.8
I	4080	-26.87		1270	-26.68	301844	-20.21	121.0	-2.24	109.4
4	1352	-32.20	-4.92	322	-45.11	95738	-26.79	118.6	-4.66	108.3
5	1346	-32.93	-5.50							

*podatki SURS, ** podatki Eurostat

Naročila, pričakovanja in poslovni optimizem v EU											
Leto	Poslovna klima EU13			Naročila, predelovalna dejavnost EU27			Naročila, gradbeništvo EU27			Trgovina na drobno pričakovanja EU27	
	ocena stanja	medletna sprememba	medletna sprememba	ocena stanja	medletna sprememba	indeks naročil	medletna sprememba	ocena stanja	medletna sprememba	EU 27	Poslovni optimizem EU27
2001	-0,27	-1,52	-15,81	-19,18	-15,62	-15,62	-1,33	3,36	-8,53	-10,6	-3
2002	-0,61	-0,34	-6,29	-25,48	-22,71	-22,71	-7,09	-0,45	-3,81	-10,4	-3,7
2003	-0,51	0,1	-0,93	-26,41	-23,08	-23,08	-0,37	3,28	3,73	-10,9	-4,5
2004	0,25	0,76	6,82	-15,48	-18,85	-18,85	4,23	5,36	0,96	-4	2
2005	-0,06	-0,31	-2,86	-18,34	-13,7	-13,7	5,15	2,44	-2,92	-7,2	-1
2006	1,05	1,11	15,64	-2,7	-6,64	-6,64	7,06	12,01	9,57	1,6	9,8
2007	1,29	0,24	5,66	2,96	-8,07	-8,07	-1,43	14,11	2,1	3,7	11,6
2008	-0,38	-1,67	-18,47	-15,51	-17,24	-17,24	-9,17	-3,58	-17,69	-10,09	-4,28
2008/1	0,8	-0,5	-3,1	-2,7	-14,7	-14,7	-3,8	4	-3,8	1,4	-1,9
2	0,7	-0,8	-6,3	-3,1	-17,2	-17,2	-4,6	14,3	-0,2	1,7	-4,8
3	0,8	-0,7	-6,2	-1,1	-18,4	-18,4	-7,5	12,5	-5,2	2,2	-4,7
I	0,77	-0,67	-5,2	-2,3	-16,77	-16,77	-5,3	10,27	-3,07	1,8	-3,8
4	0,4	-1,2	-1,9	-6,2	-19,3	-19,3	-12,3	5,6	-16,1	-1	-7,4
5	0,6	-0,9	-10,8	-5,7	-17,7	-17,7	-11,3	7,4	-10,2	-2,1	-7,8
6	0,1	-1,4	-12,7	-7,1	-20,8	-20,8	-16,1	2,7	-11,8	4,8	-10,4
II	0,37	-1,17	-11,8	-6,33	-19,27	-19,27	-13,23	5,23	-12,7	-2,6	-8,5
7	-0,2	-1,5	-15,2	-11,4	-21,8	-21,8	-17,9	-8,7	-21,7	-8,9	-11,7
8	-0,3	-1,7	-17,8	-13,7	-24,3	-24,3	-17,7	-11,5	-28,4	-9,8	-14,2
9	-0,8	-1,9	-23,7	-21,6	-22,7	-22,7	-18,9	-6,8	-17,5	-12,7	-16,6
III	-0,43	-1,7	-18,9	-15,57	-22,93	-22,93	-18,17	-9	-22,53	-10,5	-14,2
10	-1,3	-2,2	-29,9	-29,9	-31,7	-31,7	-23,5	-12,8	-26,4	-21,7	-22,0
11	-1,9	-2,9	-37,2	-37,2	-36,9	-36,9	-28,1	-19,5	-33,4	-29,2	-29,5
12	-2,9	-3,8	-46,4	-46,4	-42,7	-42,7	-29,7	-30,1	-37,5	-36,2	-35,1
IV	-2,0	-2,9	-37,8	-37,8	-37,1	-37,1	-27,0	-20,8	-32,4	-29,0	-28,8
2009/1	-2,8	-3,6	-51,5	-51,5	-43,4	-43,4	-28,7	-30,6	-34,6	-34,8	-36,2
2	-3,3	-4,0	-58,8	-58,8	-47,6	-47,6	-30,4	-24,7	-39,0	-35,7	-37,4
3	-3,4	-4,2	-60,8	-60,8	-45,5	-45,5	-27,1	-21,4	-33,9	-36,5	-38,7
I	-3,2	-3,9	-57,0	-57,0	-45,5	-45,5	-28,7	-25,6	-35,8	-35,7	-37,5
4	-3,2	-3,6	-57,3	-57,3	-47,3	-47,3	-28,0	-16,3	-21,9	-32,0	-31,0
5	-3,1	-3,7	-57,5	-57,5	-48,9	-48,9	-31,2	-11,6	-19,0	-29,3	-27,2
6	-3,0	-3,1	-57,4	-57,4	-45,3	-45,3	-24,5	-12,9	-15,6	-28,4	-23,6
II	-3,1	-3,5	-57,4	-57,4	-47,2	-47,2	-27,9	-13,6	-18,8	-29,9	-27,3

Leto	Industrijska produkcija EU27			Predelovalna dejavnost EU27			Gospodarska aktivnost in brezposelnost v EU			Trgovina na drobno EU27			Anketna stopnja brezposelnosti		
	indeks	medletna stopnja		indeks	medletna stopnja		indeks	medletna stopnja		indeks	medletna stopnja		EU 27	EU 15	Slovenija
2001	100.22	0.2	100.19	0.2	100.43	0.4	103.1	3.1	8.5	7.3	6.2				
2002	99.76	-0.5	99.54	-0.7	101.29	0.9	104.3	1.2	8.9	7.6	6.3				
2003	100.4	0.6	100.09	0.6	102.15	0.9	105.87	1.5	9	8	6.7				
2004	102.67	2.3	102.6	2.5	102.68	0.5	110.75	1.1	9.1	8.1	6.3				
2005	103.86	1.2	104	1.4	103.04	0.4	117.9	8.8	8.7	7.9	6.5				
2006	108	4	108.78	4.6	107.28	4.1	122.8	4.2	8.2	7.7	5.9				
2007	111.61	3.3	113.04	3.9	111.27	3.7	127.68	4	7.1	7.4	4.9				
2008	109.13	-2.2	110.43	-2.3	108.68	-2.3	130.25	2.0	7.0	7.2	4.4				
2008/1	109.58	3.3	108.77	3.4	97.09	2.4	120.66	4.7	7.1	7.1	5.3				
2	110.74	3.4	111.06	3.3	103.92	4.2	116.26	5.7	7.1	7.1	5.1				
3	120.12	1.3	120.69	0.1	109.59	-0.1	126.06	2.1	7.0	7.0	4.8				
I	113.48	2.6	113.51	2.2	103.53	2.1	120.99	4.1	7.0	7.1	5.1				
4	113.29	3.9	115.6	4.3	108.5	-1.2	127.38	2.1	6.8	6.9	4.3				
5	111.86	-0.1	114.22	-0.1	114.5	0.2	130.68	4.7	6.7	6.8	4.1				
6	114.66	-0.3	118.22	-0.2	119.36	0.9	128.96	2.3	6.8	7.0	4.0				
II	113.27	1.1	116.01	1.3	114.12	0	129.01	3	6.8	6.9	4.1				
7	110.02	-0.5	112.48	-0.5	113.09	-1.3	130.32	2.4	6.7	6.9	4.1				
8	94.68	-0.7	95.43	-0.9	99.6	-0.4	126.59	2.4	6.8	7.0	4.1				
9	113.36	-2.1	116.4	-2.2	115.86	-3.6	128.53	2.1	6.8	7.0	4.0				
III	106.02	-1.1	108.1	-1.2	109.52	-1.9	128.48	2.3	6.8	7.0	4.1				
10	114.1	-5.0	116.1	-5.0	120.05	-3.7	133.52	0.9	7.1	7.3	4.3				
11	104.56	-12.1	105.05	-12.3	106.94	-9.9	132.23	-0.8	7.3	7.5	4.3				
12	92.62	-16.3	91.11	-16.6	95.62	-13.4	161.85	-2.1	7.6	8.2	4.3				
IV	103.76	-11.0	104.09	-11.1	107.54	-8.8	142.53	-0.8	7.3	7.7	4.3				
2009/1	88.92	-18.9	94.34	-13.3	85.29	-12.2	118.52	-1.8	8.2	8.4	4.8				
2	87.56	-20.9	87.29	-21.4	86.96	-16.3	112.31	-3.4	8.6	8.8	5.1				
3	95.64	-20.4	90.15	-25.3	93.49	-14.7	-	-	8.8	8.9	5.3				
I	90.7	-20.1	90.59	-20.2	88.58	-14.4	-	-	8.5	8.7	5.1				
4	88.76	-21.7	81.69	-29.3	96.63	-10.9	-	-	8.8	8.9	5.6				
5	-	-	-	-	-	-	-	-	8.8	9.0	5.6				

Leto	Naročila, pričakovanja in poslovni optimizem v Sloveniji										Poslovni optimizem			
	Gospodarska klima			Naročila, predelovalna dejavnost			Naročila, gradbeništvo			Trgovina na drobno prčakovanja			ocena stanja	
	ocena stanja	medletna sprememba	ocean stanja	medletna sprememba	indeks naročil	medletna sprememba	ocena stanja	medletna sprememba	ocena stanja	medletna sprememba	ocena stanja	medletna sprememba	ocena stanja	medletna sprememba
2002	0.3	6.4	-20.1	-0.3	-22.9	-	29.9	-1.4	-3.7	-0.7				
2003	2.5	2.2	-24.1	4.0	-12.0	10.9	27.6	-2.3	-4.5	-0.8				
2004	5.8	3.3	-12.7	11.4	-3.0	9.0	30.2	2.6	2.0	6.5				
2005	2.6	-3.2	-14.8	-2.1	-15.1	-12.1	35.0	4.8	-1.0	-3.0				
2006	10.3	7.7	4.5	19.3	-6.4	8.7	36.1	1.1	9.8	10.8				
2007	13.4	3.1	8.3	3.8	13.0	19.4	40.9	4.8	11.6	1.8				
2008	2.2	-11.2	-19.3	-27.6	-6.5	-19.5	30.5	-10.4	4.3	-15.9				
2008/1	9	-5	-9	-8	-1	4	30.0	13.4	9.0	-3.3				
2	10	-6	-11	-16	-15	-17	41.0	3	10.0	-6.7				
3	11	-3	0	-10	-16	-21	42.0	4	9.7	-4.6				
I	10.0	4.7	-6.7	-11.3	-10.7	-14.0	37.7	2.1	9.6	-4.9				
4	12	-5	-5	-19	-6	-17	33.9	-11.1	10.7	-7.3				
5	9	-8	-4	-19	-4	-15	38.7	-3.3	6.3	-10.7				
6	5	-9	-9	-23	0	-17	32.8	-2.2	-2.3	-13.0				
II	8.7	-7.3	-6.0	-20.3	-3.3	-16.3	35.1	-5.5	4.8	-10.3				
7	5	-10	-13	-23	11	-8	35.3	-2.7	-3.7	-13.0				
8	7	-9	-16	-24	7	-16	27.6	-13.4	-0.7	-13.7				
9	6	-7	-21	-28	3	-16	39.0	-21	-2.0	-15.0				
III	6.0	-8.7	-16.7	-25.0	7	-13.3	34.0	-12.4	-2.1	-13.9				
10	-3	-13	-31	-38	-2	-18	37.0	-7	-16.7	-24.4				
11	-19	-26	-49	-57	-19	-32	13.1	-29.9	-33.0	-36.7				
12	-26	-34	-63	-66	-36	-53	4.4	40.4	-38.7	-42.7				
IV	-16.0	-24.3	47.7	-53.7	-19.0	-34.3	15.2	-25.8	-29.5	-34.6				
2009/1	-29	-38	-68	-59	-48	-47	-39.0	-69.0	-36.7	-45.7				
2	-28	-38	-73	-62	-62	-47	-14.3	-55.3	-31.7	-41.7				
3	-31	-42	-75	-75	-69	-53	4.9	-37.1	-30.6	-40.3				
I	-29.3	-39.3	-72.0	-65.3	-59.7	-49.0	-16.1	-53.8	-33.0	-42.6				
4	-31	-43	-74	-69	-67	-61	0.3	-33.6	-28.0	-38.7				
5	-24	-33	-72	-68	-67	-63	-6.1	-44.8	-24.5	-30.8				
6	-22	-27	-68	-59	-66	-66	-21.0	-53.8	-24.5	-22.2				
II	-25.7	-34.4	-71.3	-65.3	-66.7	-63.3	-8.9	-44.1	-25.7	-30.5				

Industrijska produkcija												
Leto	Skupno			Rudarstvo			Predelovalna industrija			Oskrba (el., plin, voda)		
	indeks	letni porast	mesečna rast	indeks	letni porast	mesečna rast	indeks	letni porast	mesečna rast	indeks	letni porast	mesečna rast
2001	102.9	2.9	0.22	92.1	-7.9	-1.06	102.8	2.8	0.26	109.3	9.3	0.40
2002	105.4	2.4	0.17	99.2	7.7	0.79	104.8	2	0.11	115.3	5.4	0.76
2003	106.9	1.4	0.07	104.9	5.8	0.42	106.5	1.6	0.07	111.3	-3.5	-0.38
2004	112.8	5.5	0.50	97.6	-7	-0.82	111.6	4.7	0.49	132.9	19.4	1.32
2005	116.5	3.3	0.24	104.2	6.7	0.86	115.6	3.7	0.24	130.9	-1.5	-0.09
2006	123.7	6.1	0.52	115.0	10.5	0.52	123.2	6.5	0.53	129.6	-0.9	0.06
2007	131.3	6.2	0.56	119.2	3.6	0.69	132.4	7.5	0.65	115.2	-11.1	-0.96
2008	129.1	-1.7	-0.06	117.3	-1.6	-0.32	130.2	-1.7	-0.03	116.2	0.9	0.00
2008/1	124.4	0.2	-0.69	111.7	18.8	-2.19	124.2	0.5	-0.73	132.2	-7.2	1.76
2	129.9	7.6	0.4	123.7	14.5	1.54	130.8	8.1	0.43	117.8	0.3	0.94
3	134.3	-3	-0.12	139.0	0.0	2.45	135.2	-2.9	-0.27	116.3	-2.5	0.04
I	129.5	1.4	-	124.8	9.8		130.1	1.6		122.1	-3.4	
4	139.3	8.9	1.42	140.0	4.3	4.64	140.7	9.4	1.26	114.3	5.5	1.59
5	133	-1	-0.39	118.0	-13.0	-2.24	135.2	-0.6	-0.36	104.8	2.3	0.06
6	138.8	2.3	0.25	112.7	-7.1	-1.46	141.3	2.3	0.18	113.1	11.1	1.25
II	137	3.3	-	123.6	-5.2		139.1	3.6		110.7	6.3	
7	132.6	-2.2	-0.71	105.0	13.5	-2.19	134.7	-2.5	-0.54	113.8	-1	0.95
8	108.9	-7.1	-1.19	82.6	-32.2	-6.15	110	-6.1	-1.21	103.9	-6.6	0.22
9	142.4	5.5	0.11	112.0	4.1	-3.1	145.4	6	0.07	110	0.9	0.43
III	128.0	-1.0	-	99.9	-6.9		130.1	-0.6		109.2	-2.2	
10	143.7	-2.8	0.4	128.7	-3.1	-1.78	145.7	-2.9	0.43	116.4	0.0	-0.92
11	122.2	-13.9	-3.38	121.0	-16.9	-4.05	121.9	-14.8	-3.47	122.1	3.7	-1.25
12	100.1	-14.3	-4.23	112.8	15.3	3.10	97.3	-16.7	-4.6	129.4	6.6	-2.98
IV	122.0	-10.0		120.8	-3.6		121.6	-11.0		122.6	3.5	
2009/1	99.5	-20.0	-5.18	102.2	-8.5	1.12	97.0	-21.9	-5.57	124.7	-5.7	-1.61
2	102.2	-21.3	-3.71	117.5	-5.0	3.61	100.4	-23.2	-4.15	115.5	-2.0	-0.07
3	113.6	-15.4	-3.46	124.6	-10.4	1.33	113.0	-16.4	-3.80	112.6	-3.2	-0.78
I	105.1	-18.8	-	114.8	-8.0	-	103.5	-20.4	-	117.6	-3.7	-
4	99.9	-28.3	-3.37	109.0	-22.1	-1.04	98.8	-29.8	-3.71	102.9	-10.0	-0.66
5	104.8	-21.2	-2.90	109.7	-7.0	-2.26	104.5	-22.7	-3.09	98.8	-5.7	-0.52

Gradbeništvo in turizem													
Leto	Gradbeništvo			Nočnice domačih gostov			Nočnice tujih gostov			Skupaj nočitve			
	tisoč ur	letni porast	mesečna rast	v 1000	letni porast	mesečna rast	v 1000	letni porast	mesečna rast	v 1000	letni porast	mesečna rast	
2001	31606	-0,9	0,01	3317	0	-0,06	3812	12	0,86	7127	6,1	0,40	
2002	30175	-4,5	0,06	3301	-0,5	-0,08	4021	5,5	0,53	7321	2,7	0,24	
2003	29653	-2,1	0,06	3305	0,1	0,09	4177	3,9	0,26	7482	2,2	0,20	
2004	30509*	2,9	0,22	3227	-2,4	-0,29	4364	4,5	0,33	7590	1,4	0,06	
2005	33143*	8,6	0,92	3171	-1,7	-0,08	4400	0,8	0,07	7572	-0,2	0,00	
2006	35522*	7,2	0,79	3231	1,9	0,09	4486	2	0,24	7717	1,9	0,18	
2007	39383	10,9	0,80	3394	4,9	0,46	4867	8,4	0,74	8261	6,9	0,62	
2008	43591	10,7	0,86	3543	4,4	0,39	4809	-1,2	-0,08	8352	1,1	0,11	
2008/1	2601	12,2	1,06	198	12,1	0,21	288	-2,6	-0,44	486	2,9	-0,2	
2	2995	17,3	1,61	289	11,7	2,18	193	5,6	0,63	482	9	1,4	
3	3475	9,1	-0,33	221	-8,5	-2,25	284	8,9	0,68	505	0,5	-0,75	
I	9071	12,6		708	4,7		785	3,8		1473	4,2		
4	3602*	17,8	1,97	226	8,5	2,35	293	-18,3	-1,97	519	-8,5	-0,29	
5	3794*	9,6	0,49	264	10,5	1,90	442	16,3	1,62	706	14	1,78	
6	3835*	-0,1	-0,11	332	-2,4	-0,34	460	-2,6	-1,46	792	-2,4	-0,96	
II	11231	8,5		822	4,6		1195	-1,4		2017	1,0		
7	4181	14,9	1,98	508	11	-1,08	762	5,3	0,96	1270	3,6	0,18	
8	3868	6,2	-0,05	533	8,9	0,65	834	-0,2	-0,28	1367	3,2	0,11	
9	4132	19,3	1,23	271	3,9	-1,38	480	-6,8	-1,83	751	-3,2	-1,65	
III	12181	13,4		1312	4,7		2076	0		3388	1,8		
10	3853	10,4	1,54	242	6,1	0,81	319	-7,3	-2,55	561	-1,9	-1,17	
11	3768	2,8	-0,91	211	3,9	-0,01	210	-11,8	-1,20	421	-4,5	-0,58	
12	3487	13,5	0,77	248	11,2	2,79	244	6,6	1,44	492	8,8	2,19	
IV	11108	8,6		701	7,2		773	4,7		1474	0,6		
2009/1	2658	2,2	-0,65	208	5,1	0,91	282	-2,1	-0,86	490	0,8	-0,12	
2	2979	-0,5	-0,41	283	-2,1	-1,37	166	-14,0	-4,89	449	-6,8	-2,57	
3	3648	5,0	-0,67	234	5,9	-2,14	222	-2,18	-3,12	456	-9,7	-2,50	
I	9285	2,4	-	725	2,4	-	670	-12,4	-	1395	-5,3	-	
4	3609	0,2	0,34	230	1,8	1,19	293	0,0	-2,60	523	0,8	-1,06	
5	-	-	-	237	-10,2	-1,53	350	-20,8	-1,09	587	-16,9	-1,42	

Leto	Zaposlene osebe				Samozaposlene osebe			Iskalci zaposlitve		Skupaj	
	v podjetjih in organizacijah	letni porast	pri samoz. osebah	letni porast	podjetniki in poklici	letni porast	število	letni porast	aktivno prebivalstvo	letni porast	
2001	626444	1,8	68372	1,2	50628	-0,1	101856	-4,5	880897	0,7	
2002	631053	0,7	66797	-2,3	50413	-0,4	102635	0,8	886134	0,6	
2003	632981	0,3	66164	-0,9	49732	-1,4	97674	-4,8	874921	-1,3	
2004	638715	0,9	65642	-0,8	49589	-0,3	92826	-5	876902	0,2	
2005	666130	4,3	65422	-0,3	50146	1,1	91889	-1	904989	3,2*	
2006	675060	1,3	66527	1,7	51519	2,7	85836	-6,6	910675	0,6	
2007	696116	3,1	69933	5,1	53303	3,5	71336	-16,9	925334	1,6	
2008	717564	3,1	72300	3,4	55442	4,0	63216	-11,4	942473	1,9	
2008/1	707773	3,7	70157	5,2	54362	3,7	69238	-13,4	936580	2	
2	710506	3,6	70808	5,2	54583	3,9	66997	-13,8	937944	2	
3	712987	3,5	71348	4,9	54840	4	64295	-13,4	938520	2	
4	715774	3,4	71791	4,2	55009	4,1	62440	-14	939080	1,9	
5	718201	3,3	72256	3,5	55093	3,8	61164	-13,5	940780	1,9	
6	720167	3,3	72644	2,9	55151	3,8	60710	-12,4	942738	1,9	
7	718454	3,2	72670	2,6	55249	3,7	61550	-12,2	941432	1,8	
8	718221	3,2	72725	2,5	55365	3,6	60669	-11,5	940489	1,9	
9	722608	3,2	73514	2,9	55690	3,7	59303	-11	944624	2	
10	724566	2,7	73967	3	56393	4,4	62621	-9,9	950732	1,8	
11	723446	2,2	73543	2,1	56730	4,6	63363	-7,3	950267	1,5	
12	718060	1,7	72171	1,9	56836	4,9	66239	-3,2	946491	1,5	
2009/1	712610	0,7	70394	0,3	57024	4,9	73911	6,7	946157	1,0	
2	709743	-0,1	69739	-1,5	57032	4,5	77182	15,2	945914	0,8	
3	707280	-0,8	69274	-2,9	57247	4,4	79682	23,9	945701	0,8	
4	704255	-1,6	68999	-3,9	57679	4,9	82832	32,7	946050	0,7	
5							84519	38,2			
6							86481	42,4			

62

Harmonizirani indeksi cen v Sloveniji (podatki Eurostata)												
Leto	Skupni indeksi		Blago		Storitve		Osnovna inflacija		Energijska			
	indeks	letna rast	indeks	letna rast	indeks	letna rast	indeks	letna rast	indeks	letna rast	indeks	letna rast
2001	79.5	4.11	82.35	3.77	73.73	4.95	80.24	3.75	72.46	6.44		
2002	89.09	12.06	90.97	10.46	85.41	15.84	90.14	12.35	80.82	11.53		
2003	94.16	5.69	95.51	4.99	91.5	7.14	95.58	6.03	83.56	3.39		
2004	97.6	3.65	97.97	2.58	96.85	5.85	98.86	3.43	89.4	7		
2005	100	2.47	100	2.07	100	3.26	100	1.16	100	11.85		
2006	102.54	2.54	102.06	2.06	103.52	3.52	101.55	1.55	108.45	8.45		
2007	106.39	3.76	105.31	3.19	108.56	4.87	105.07	3.47	112.1	3.36		
2008	112.28	5.53	111.28	5.66	114.26	5.25	110.32	4.99	122.64	9.4		
2008/1	109.69	6.37	108.76	7.02	111.55	5.15	107.54	5.01	119.62	14.34		
2	109.56	6.37	108.34	6.85	111.96	5.40	108.30	5.72	115.52	11.30		
3	111.00	6.63	110.26	7.02	112.49	5.87	109.30	5.89	120.25	11.76		
4	111.82	6.22	111.23	6.37	113.01	5.95	110.02	6.20	121.24	8.71		
5	113.12	6.25	113.02	6.73	113.37	5.34	110.46	5.74	126.69	10.27		
6	114.15	6.84	114.12	7.63	114.25	5.32	110.76	5.42	133.69	16.11		
7	114.13	6.92	113.12	7.68	116.13	5.48	110.34	5.11	135.81	17.52		
8	113.34	6.02	111.53	6.36	116.91	5.33	110.60	4.76	129.79	14.23		
9	113.34	5.55	112.21	5.77	115.58	5.10	111.00	4.44	127.14	13.27		
10	113.33	4.77	112.47	4.65	115.05	4.98	111.56	4.06	123.25	9.77		
11	112.33	2.90	110.86	1.91	115.24	4.81	111.90	3.97	112.93	-3.50		
12	111.51	1.76	109.43	0.41	115.58	4.31	112.02	3.71	105.73	-9.56		
2009/1	111.19	1.37	108.69	-0.06	116.11	4.09	110.99	3.21	107.93	-9.77		
2	111.87	2.11	109.46	1.03	116.59	4.14	111.27	2.74	111.98	-3.06		
3	112.77	1.59	110.65	0.35	116.94	3.96	112.39	2.83	111.93	-6.92		
4	113.02	1.07	111.09	-0.13	116.82	3.37	112.46	2.22	113.42	-6.45		
5	113.74	0.55	111.92	-0.97	117.33	3.49	113.02	2.32	114.79	-9.39		
6	114.34	0.17	112.19	-1.69	118.56	3.77	113.46	2.44	118.74	-11.18		

Industrijske cene												
Leto	Skupaj			Oprema			Repmaterial			Živiljske potreščine		
	indeks	letni porast	mesečna rast	indeks	letni porast	mesečna rast	indeks	letni porast	mesečna rast	indeks	letni porast	mesečna rast
2002	90.92	4.9	0.33	94.87	4.9	0.50	89.06	3.7	0.29	91.75	7.0	0.40
2003	93.24	2.5	0.18	94.32	-0.6	-0.20	91.14	2.3	0.19	95.36	3.9	0.23
2004	97.32	4.4	0.44	96.53	2.3	0.34	96.56	5.9	0.63	98.14	2.9	0.27
2005	100.00	2.8	0.10	100.00	3.6	0.11	100.00	3.6	0.13	100.00	1.9	0.14
2006	102.42	2.4	0.26	100.17	0.2	0.09	103.65	3.6	0.44	101.57	1.6	0.08
2007	108.00	5.5	0.53	101.09	0.9	0.01	111.55	7.6	0.65	104.78	3.2	0.39
2008	114.03	5.6	0.38	104.72	3.6	0.50	117.98	5.8	0.32	110.67	5.6	0.39
2008/1	111.19	6.5	0.49	101.61	0.1	0.32	114.90	7.7	0.49	108.93	5.6	1.00
2	112.64	5.6	0.66	101.42	0.4	0.16	116.62	6.2	0.64	109.60	6.1	0.91
3	113.13	5.7	0.48	102.81	1.4	0.53	117.02	6.4	0.46	110.13	6.2	0.62
I	112.32	6.0	-	101.95	0.7	-	116.18	6.8	-	109.55	6.0	-
4	113.79	6.1	0.56	103.89	2.7	0.78	117.91	6.7	0.40	110.41	6.6	0.43
5	114.01	6.1	0.52	103.64	2.8	0.72	118.23	6.5	0.45	110.61	6.5	0.49
6	114.24	5.9	0.44	105.05	4.4	0.74	118.35	6.2	0.31	110.64	6.0	0.39
II	114.01	6.1	-	104.19	3.3	-	118.16	6.5	-	110.55	6.4	-
7	114.81	6.3	0.44	105.97	4.8	0.88	119.21	6.6	0.43	110.72	6.2	0.38
8	115.05	6.7	0.47	106.29	5.4	0.67	119.48	6.9	0.40	110.85	6.5	0.29
9	115.34	5.7	0.28	107.17	6.0	0.59	119.66	5.7	0.41	111.07	5.3	0.12
III	115.07	6.2	-	106.48	5.4	-	119.45	6.4	-	110.88	6.0	-
10	115.28	5.0	0.19	106.81	5.4	0.43	119.19	4.6	0.19	111.68	5.1	0.10
11	114.71	4.0	0.15	106.57	5.4	0.27	118.02	3.4	0.02	111.64	3.7	0.01
12	114.22	3.5	-0.20	105.38	4.2	-0.23	117.21	2.6	-0.30	111.74	3.7	-0.08
IV	114.74	4.2	-	106.25	5.0	-	118.14	3.5	-	111.69	4.2	-
2009/1	113.80	2.3	-0.20	104.92	3.3	-0.36	117.06	1.9	-0.38	110.26	1.2	-0.40
2	114.01	1.2	-0.51	104.46	3.0	-0.60	117.32	0.6	-0.65	110.07	0.4	-0.45
3	114.04	0.8	-0.50	104.44	1.6	-0.66	117.15	0.1	-0.59	110.22	0.1	-0.56
I	113.95	1.5	-	104.61	2.6	-	117.18	0.9	-	110.18	0.6	-
4	114.02	0.2	-0.40	102.84	-1.0	-0.79	117.57	-0.3	-0.41	110.16	-0.2	-0.47
5	113.20	-0.7	-0.43	102.71	-0.9	-0.69	115.85	-2.0	-0.56	110.29	-0.3	-0.35

Leto	Cene v evro območju													
	Skupni indeksi			Blago			Storitve			Osnovna inflacija			Energija	
	indeks	letna rast		indeks	letna rast		indeks	letna rast		indeks	letna rast		indeks	letna rast
2001	91.8	2.4		93.0	1.5		90.1	2.2		92.5	2.0		84.9	2.3
2002	93.9	2.3		94.5	1.2		92.9	2.7		94.7	1.9		84.4	-0.6
2003	95.8	2.1		96.2	1.6		95.3	2.0		96.6	1.5		86.9	3.0
2004	97.9	2.1		97.9	1.8		97.8	2.6		98.5	2.0		90.8	4.5
2005	100.0	2.2		100.0	2.1		100.0	2.3		100.0	1.5		100.0	10.1
2006	102.2	2.2		102.3	2.3		102.0	2.0		101.6	1.5		107.8	7.8
2007	104.4	2.1		104.2	1.9		104.5	2.5		103.6	2.0		110.5	2.6
2008	107.8	3.4		108.2	4.0		107.2	2.5		106.1	2.5		122.9	11.6
2008/1	105.8	3.2		105.9	3.7		105.6	2.5		104.3	2.3		117.2	10.7
2	106.2	3.3		106.2	3.8		106.1	2.5		104.8	2.4		117.3	10.4
3	107.2	3.6		107.7	4.1		106.5	2.8		105.7	2.7		120.0	11.3
I	106.4	3.4		106.6	3.9		106.1	2.6		104.9	2.4		118.2	10.8
4	107.6	3.3		108.4	4.0		106.4	2.3		106.0	2.5		121.2	10.8
5	108.2	3.7		109.2	4.5		106.8	2.4		106.3	2.6		125.5	13.7
6	108.6	4.0		109.7	5.0		107.1	2.5		106.4	2.6		128.8	16.1
II	108.1	3.6		109.1	4.5		106.8	2.4		106.2	2.6		125.2	13.6
7	108.5	4.1		108.8	5.1		108.1	2.6		106.0	2.6		130.5	17.1
8	108.3	3.8		108.3	4.6		108.4	2.7		106.4	2.7		126.6	14.6
9	108.5	3.6		109.1	4.4		107.7	2.6		106.7	2.6		126.2	13.5
III	108.4	3.8		108.7	4.7		108.1	2.7		106.4	2.6		127.8	15.1
10	108.6	3.2		109.1	3.5		107.7	2.6		107.0	2.5		122.5	9.6
11	108.0	2.1		108.3	1.8		107.6	2.6		107.0	2.3		116.5	0.7
12	107.9	1.6		107.4	0.9		108.5	2.6		107.5	2.2		111.0	-3.2
IV	108.2	2.3		108.3	2.1		107.9	2.6		107.2	2.4		116.7	2.4
2009/1	107.0	1.1		106.2	0.2		108.1	2.4		106.3	1.8		111.0	-5.3
2	107.4	1.2		106.6	0.3		108.7	2.4		106.8	1.8		111.6	-4.9
3	107.8	0.5		107.3	-0.4		108.6	2.0		107.4	1.6		110.3	-8.1
I	107.4	0.9		106.7	0.1		108.5	2.2		106.8	1.8		111.0	-6.1
4	108.2	0.5		107.7	-0.6		109.0	2.4		107.8	1.7		110.6	-8.7
5	108.3	0.1		107.7	-1.4		109.1	2.2		107.8	1.5		111.0	-11.6
6	108.5	-0.15		108.0	-1.5		109.2	1.9		107.8	1.3		113.7	-11.8

Povprečne plače												
	Skupaj bruto			Skupaj neto			Število plačanih ur			BTO plača za plačano uro		
	€	letni porast	mesečna rast	€	letni porast	mesečna rast	število	letni porast	mesečna rast	€	letni porast	mesečna rast
2001	884.65	11.9	0.77	555.55	11.7	0.77	173	0	-0.04	511	11.9	0.8
2002	970.94	9.8	0.77	609.59	9.7	0.78	173	0	0.01	562	10	0.76
2003	1044.11	7.5	0.51	655.38	7.5	0.51	172	-0.6	0.02	606	7.9	0.52
2004	1103.33	5.7	0.48	692.98	5.7	0.51	172	0	-0.03	641	5.7	0.5
2005	1156.88	4.9	0.38	735.63	6.2	0.44	170	-1.2	-0.12	682	6.4	0.51
2006	1212.41	4.8	0.38	773.19	5.1	0.44	170	0	-0.05	714	3.2	-0.16
2007	1284.20	5.9	0.53	834.17	7.9	0.64	170	0	-0.02	755	5.7	0.54
2008	1391.14	8.3	0.67	899.65	7.8	0.63	170	0.0		819	8.5	0.56
2008/1	1326.19	6.1	0.77	864.43	6.0	0.54	176	-0.6	-	753	6.1	1.58
2	1325.73	9.3	1.11	864.5	9.0	0.89	166	3.1	-	799	5.9	0.28
3	1352.87	8.0	0.80	878.73	7.8	0.66	166	-3.5	-	814	11.5	1.85
I	1334.93	7.8	-	869.22	7.6	-	169	-	-	789	7.8	-
4	1354.42	9.5	0.94	879.19	8.8	0.80	171	3.0	-	793	6.4	1.09
5	1360.20	7.6	0.71	882.94	7.4	-0.68	171	-3.4	-	793	10.9	0.67
6	1364.53	8.8	0.75	883.58	8.1	0.80	166	-0.6	-	82	9.0	0.17
II	1359.72	8.6	-	881.90	8.1	-	169	-	-	802	8.8	-
7	1372.46	8.7	0.82	890.24	8.2	1.00	177	2.9	-	777	5.6	0.44
8	1405.00	9.8	0.74	909.12	9.1	1.02	166	-6.2	-	848	17.2	0.31
9	1400.21	11.2	0.73	905.13	10.3	1.12	171	6.2	-	82	5.1	-0.03
III	1392.56	9.9	-	901.50	9.2	-	171	-	-	815	9.3	-
10	1424.08	9.2	0.61	917.64	8.4	0.93	176	0.0	-	808	9.3	0.16
11	1550.29	3.9	-0.25	981.58	3.8	0.10	159	-7.0	-	973	11.5	1.85
12	1457.66	8.6	0.29	938.67	7.8	0.31	176	6.0	-	829	2.7	-1.66
IV	1477.34	7.2	-	945.96	6.7	-	170	-	-	870	7.8	-
2009/1	1416.40	6.8	0.05	917.15	6.1	0.02				836	11.0	-0.32
2	1381.87	4.2	0.02	898.74	4.0	0.02				876	9.6	0.72
3	1425.05	5.3	0.1	921.69	4.9	0.08				844	3.7	-0.03
I	1407.77	5.5	-	912.53	5.0	-				852	8.1	-
4	1423.19	5.1	0.43	920.67	4.7	0.4				843	6.3	-0.1

Prihodki javnega sektorja													
Leto	Skupaj			Neposredni davki in ostali prihodki			DDV in trošarine			Carine			mesečna rast
	mio. €	letni porast	mesečna rast	mio. €	letni porast	mesečna rast	mio. €	letni porast	mesečna rast	mio. €	letni porast	mesečna rast	
2002	9179.63	11.8	0.86	6056.97	9.7	0.75	2966.67	15.6	1.03	130.95	5.9	1.39	
2003	10089.55	9.9	0.74	6777.88	11.9	0.89	3167.07	6.8	0.78	144.60	10.4	0.94	
2004	10780.90	6.8	0.55	7347.22	8.4	0.74	3365.61	6.3	0.53	80.70	-44.2	-20.57	
2005	11498.58	6.7	0.62	7767.63	5.7	0.43	3691.28	9.7	1.08	39.67	-50.9	10.55	
2006	12395.09	7.8	0.48	8461.10	8.9	0.45	3882.81	5.2	0.60	51.06	28.7	2.80	
2007	13421.12	8.3	0.99	8992.07	6.3	0.88	4312.16	11.1	1.09	116.89	128.9	7.95	
2008	14682.00	9.4	0.54	9958.52	10.7	0.73	4604.16	6.8	-1.39	120.09	2.77		
2008/1	3306.49	10.3	-	2211.83	10.8	-	1069.08	9.8	-	25.58	22.0	-	
4	1426.26	12.3	2.46	1032.78	8.9	2.37	381.20	22.0	3.75	12.28	41.4	-2.47	
5	1249.50	8.4	0.25	859.46	8.9	0.64	379.52	7.7	-0.37	10.52	-4.6	-2.29	
6	1216.95	29.5	2.14	831.73	24.6	2.5	374.31	43.4	1.42	10.90	1.4	2.59	
II	3892.71	16.7	-	2723.97	14.1	-	1135.03	24.4	-	33.70	12.7	-	
7	1307.58	13.4	2.09	846.07	25.3	2.35	451.75	-3.2	1.62	9.76	-15.5	2.33	
8	1119.16	-2.9	-1.70	788.41	3.8	-0.31	319.25	-16.8	-4.84	11.50	19.3	9.58	
9	1214.19	22.8	2.11	801.38	10.5	0.06	403.11	60.4	7.37	9.70	-19.4	4.18	
III	3640.93	11.1	-	2435.86	13.2	-	1174.11	13.5	-	30.96	-5.2	-	
10	1300.18	3.9	0.61	814.03	9.5	0.18	475.93	-4.3	1.06	10.23	-1.9	4.27	
11	1194.45	-2.2	-2.66	834.60	7.6	-0.78	350.15	-19.7	-6.29	9.69	6.4	-1.6	
12	1348.01	4.6	-1.60	938.23	2.9	-1.87	399.85	9.6	-1.31	9.93	-18.6	-3.43	
IV	3842.64	2.1	-	2586.86	6.7	-	1225.93	-4.8	-	29.85	-4.7	-	
2009/1	1150.08	0.7	-2.29	768.43	7.1	-0.89	375.33	-10.3	-5.08	6.33	-0.3	-7.11	
2	1026.37	-3.1	-1.76	748.21	3.6	-1.03	270.05	-17.6	-4.06	8.10	-13.0	-2.50	
3	1078.08	-2.4	-1.63	745.08	-3.5	-1.77	324.92	0.6	-1.59	8.08	-18.5	-10.34	
I	3254.53	-1.6	-	2261.72	2.4	-	970.30	-9.1	-	22.51	-10.6	-	
4	1137.47	-20.2	-4.66	724.35	-29.9	-8.27	400.74	5.1	5.91	12.37	0.7	1.71	
5	1067.77	-14.5	-3.88	755.95	-12.0	-4.11	303.63	-20.0	-3.53	8.19	-22.1	-7.78	
6	1148.75	-5.6	1.79	732.72	-11.9	-0.80	407.42	8.8	7.32	8.60	-21.1	-2.70	
II	3353.99	-13.5	-	2213.03	-17.9	-	1111.79	-2.0	-	29.17	-14.2	-	

Leto	Skupno				Zdravstveno zavarovanje				Pojinsko zavarovanje				Zaposlovanje			
	mio. €	letni porast	mesečna rast	mio. €	letni porast	mesečna rast	mio. €	letni porast	mesečna rast	mio. €	letni porast	mesečna rast	mio. €	letni porast	mesečna rast	mio. €
2001	3180.6	13.7	0.94	1241.73	13.8	0.98	1923.28	13.7	0.91	15.59	14.7	0.97				
2002	3509.84	10.4	0.75	1390.79	12	0.82	2101.89	9.3	0.71	17.16	10.1	0.76				
2003	3806.48	8.5	0.62	1513.32	8.8	0.68	2274.62	8.2	0.59	18.54	8.0	0.56				
2004	4076.46	7.1	0.63	1620.14	7.1	0.61	2436.45	7.1	0.64	19.87	7.1	0.73				
2005	4350.95	6.7	0.47	1743.20	7.6	0.42	2586.66	6.2	0.50	21.10	6.2	0.42				
2006	4588.9	5.5	0.5	1822.72	4.6	0.56	2743.76	6.1	0.47	22.43	6.3	0.28				
2007	4972.19	8.4	0.79	1968.62	8.0	0.76	2979.11	8.6	0.81	24.45	9.0	0.95				
2008	5496.23	10.5	0.78	2169.86	10.2	0.82	3300.93	10.8	0.77	27.11	10.9	1.18				
2008/1	426.03	9.9	0.37	168.53	8.9	0.06	255.25	10.7	0.63	2.25	-5.3	1.57				
2	433.51	10.8	1.20	172.48	10.3	1.08	258.82	11.6	1.23	2.21	-24.6	0.72				
3	440.96	11.2	1.15	174.04	10.7	1.04	264.72	11.4	1.25	2.20	25.6	1.02				
I	1300.50	10.6	-	515.05	10.0	-	778.79	11.2	-	6.66	-14.0	-				
4	450.86	12.1	1.15	177.12	10.8	0.98	271.84	12.6	1.27	1.89	125.9	2.21				
5	447.89	11.2	1.09	176.63	10.7	1.09	269.00	11.5	1.14	2.26	15.5	0.45				
6	452.07	9.8	0.84	177.75	9.3	0.88	273.79	10.9	1.00	2.20	9.5	-0.18				
II	1350.82	11.0	-	531.50	10.3	-	814.63	11.7	-	6.35	50.3	-				
7	456.85	11.6	0.90	179.00	10.8	0.91	275.62	12.0	0.90	2.24	13.2	-0.28				
8	447.52	9.5	0.67	176.55	9.2	0.76	268.75	9.7	0.56	2.21	10.8	-0.32				
9	464.58	12.5	0.81	182.21	11.5	0.82	280.07	13.2	0.79	2.30	15.2	-0.35				
III	1368.95	11.2	-	537.76	10.5	-	824.44	11.6	-	6.75	13.1	-				
10	467.24	12.3	0.82	183.40	11.7	0.79	281.41	12.7	0.73	2.42	17.4	-0.35				
11	480.63	10.9	0.77	196.63	13.0	1.47	281.65	9.5	0.28	2.35	13.0	-0.29				
12	528.09	5.7	-0.36	205.51	6.3	-0.07	320.00	5.3	-0.54	2.57	4.1	9.84				
IV	1475.96	9.6	-	585.54	10.3	-	833.06	9.2	-	7.34	11.5	-				
2009/1	468.03	9.9	0.28	185.13	9.8	0.12	280.55	9.9	0.46	2.35	4.5	-0.73				
2	460.10	6.1	-0.05	183.17	6.2	-0.09	274.71	6.1	0.04	2.22	0.7	-5.52				
3	464.10	5.2	-0.10	183.94	5.7	-0.10	277.86	5.0	-0.10	2.30	4.3	-1.91				
I	1392.22	7.1	-	552.24	7.2	-	833.11	7.0	-	6.87	3.2	-				
4	469.73	4.2	-0.08	186.54	5.3	-0.04	280.92	3.3	-0.18	2.28	20.6	5.10				
5	460.91	2.9	-0.30	183.02	3.6	-0.35	275.59	2.4	-0.26	2.30	1.9	-1.52				
6	459.76	1.7	-0.55	182.41	2.6	-0.59	274.79	0.4	-0.63	2.33	5.7	-1.52				
II	1390.40	2.9	-	551.97	3.9	-	831.30	2.1	-	6.91	9.4	-				

Leto	Kreditni podjetjem			Kreditni prebivalstvu			Kreditni in depoziti			Depoziti podjetjem			Depoziti prebivalstva		
	mio. €	letni porast		mio. €	letni porast		mio. €	letni porast		mio. €	letni porast		mio. €	letni porast	
2000	3441	18.1		1779	14.6		2132	2.1		5933	13.4				
2001	4497	16.6		2059	3.2		2308	8.3		7055	18.9				
2002	5412	11.0		2317	3.7		2605	12.9		8528	20.9				
2003	6371	10.3		2602	5.2		2707	3.9		9184	7.7				
2004	7788	17.1		3111	14.5		2816	4.0		9605	4.6				
2005	9599	22.5		3873	23.7		3085	9.6		10316	7.4				
2006	11784	22.8		4871	25.8		3299	6.9		10940	6.0				
2007	15292	29.8		6117	25.6		3647	10.5		12003	9.7				
2008	19438	28.0		7443	22.4		3735	2.4		13237	10.3				
2008/1	17897	35.45		6918	27.45		3849	11.0		12668	9.87				
2	18100	34.55		7009	27.72		3678	7.9		12769	9.58				
3	18316	33.10		7133	26.61		3669	1.9		12929	10.92				
4	18718	31.86		7235	25.89		3667	4.9		13029	11.74				
5	18990	29.12		7318	24.20		3635	2.0		13215	11.46				
6	19444	28.84		7409	23.18		3747	4.6		13325	10.38				
7	19782	26.79		7521	22.15		3810	2.6		13283	8.74				
8	20006	24.59		7603	20.24		3668	4.4		13393	9.44				
9	20296	24.55		7705	19.12		3898	3.5		13541	10.13				
10	20577	23.86		7857	18.94		3753	-2.2		13399	9.09				
11	20541	20.14		7785	13.98		3658	-1.4		13556	13.05				
12	20599	18.30		7827	14.80		3800	0.7		13737	9.18				
2009/1	20801	16.23		7831	13.20		3687	-4.2		13867	9.46				
2	20885	15.39		7852	12.03		3695	0.5		14044	9.99				
3	20863	13.91		7868	10.30		3732	1.7		14046	8.64				
4	20907	11.69		7910	9.33		3757	2.5		14016	7.58				
5	20874	11.15		7946	8.58		3747	3.1		14178	7.28				

Beležka:

[illegible]

